Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

રાણી યશવંતીનાં પરાક્રમો

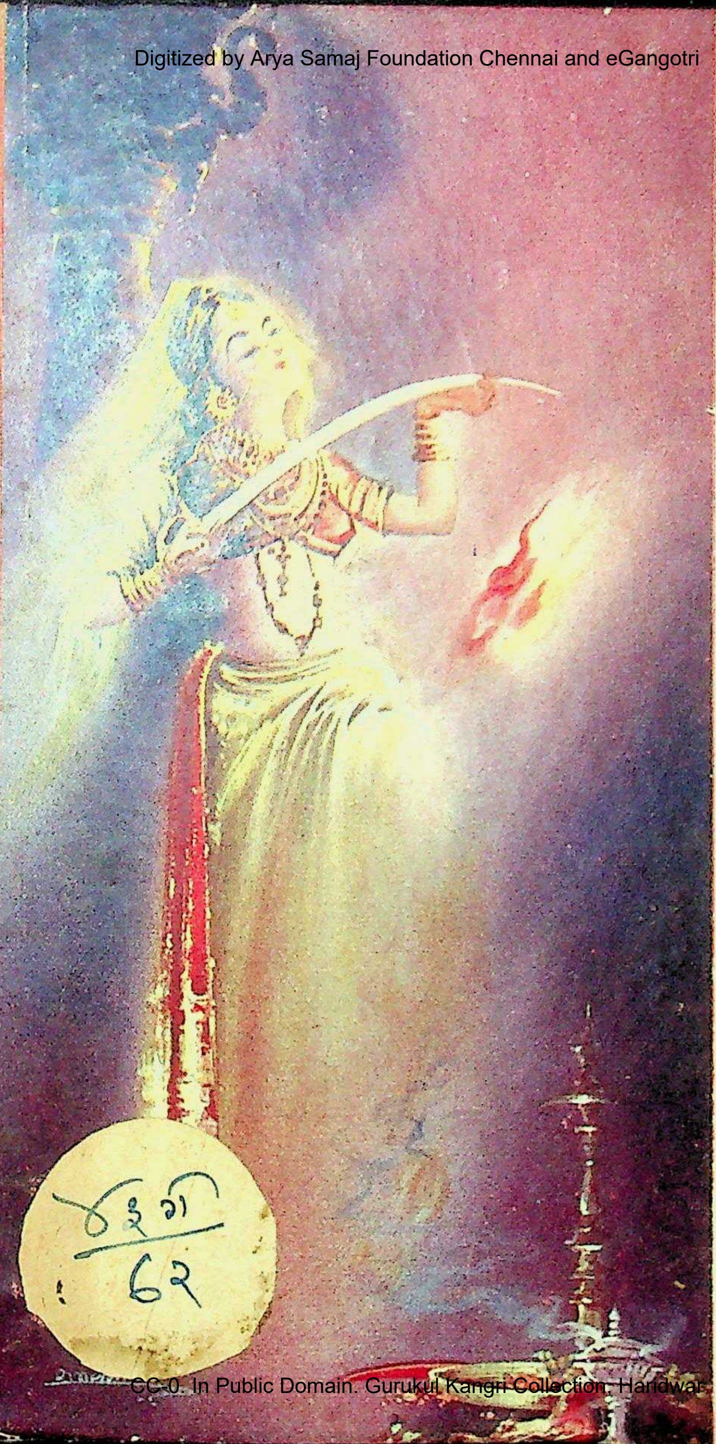

૪૬ ગી
૬૨

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ओ३म

पुस्तक संख्या...... 8277 / 62

पञ्जिका संख्या...... 26868

पुस्तक पर सर्व प्रकार की निशानियां लगाना वर्जित है। कोई सज्जन पन्द्रह दिन से अधिक देर तक पुस्तक अपने पास नहीं रख सकते। अधिक देर तक रखने के लिये पुनः आज्ञा प्राप्त करनी चाहिये।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

२६४६४
Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

रानी चन्द्रावती नां पराक्रमा

स्टाक प्रमाणीकरण १९८४-१९८५

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

મુગલ જમાનામાં; મુગલ દરબારમાં પોતાની ધાક બેસાડનાર રાજપુતોના મહા પરાક્રમી વીર નર અમરસિંહ રાઠોડની તથા તેની શૂરવીર પત્ની ચંદ્રાવતીનાં પરાક્રમો આલેખતી સાચી ઐતિહાસિક ઘટના

રાણી ચંદ્રાવતીનાં
—પરાક્રમો—

CHECKED 1973
Initial

લેખક,
ધનંજય ર. શાહ બી. એસ સી.

★ ★
★

કિંમત રૂા. ૨-૦-૦

પ્રકાશક:
એન. એમ. ઠક્કરની કંપની
બૂકસેલર્સ એન્ડ પબ્લિશર્સ
૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
૬૯૫૨

મુદ્રક : ધનંજય રમણલાલ શાહ, બી એસસી., રશ્મિ પ્રિન્ટરી,
૧૩૪, મેડોઝ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઇ ૧

પ્રકાશક : નંદલાલ મોહનલાલ ઠક્કર : એન. એમ. ઠક્કરની કું.
૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

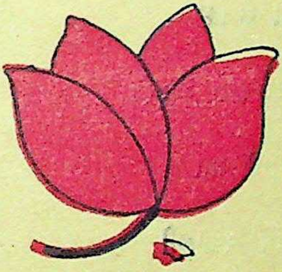

—અર્પણ—

ચિ. મધુકાન્તા, ચિ. હંસા (પંડીતા)
ચિ. લતા, ચિ. આશા, ચિ. નીના

ને

વહાલપૂર્વક

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અનુક્રમ

પ્રકરણ	૧લું	બાલપણ	૧
પ્રકરણ	૨જું	અમરસિંહનો ભ્રાતૃપ્રેમ	૬
પ્રકરણ	૩જું	અમરસિંહની રણકુશળતા	૨૫
પ્રકરણ	૪થું	સલામતખાંનો મોહ	૩૦
પ્રકરણ	૫મું	સલામતખાંની નારદવિદ્યા	૩૯
પ્રકરણ	૬ઠું	તારાની સગાઇ	૪૯
પ્રકરણ	૭મું	અમરસિંહનો આનંદ	૬૬
પ્રકરણ	૮મું	શયતાનની શર્ત	૬૮
પ્રકરણ	૯મું	શિકારાર્થે રવાનગી	૭૬
પ્રકરણ	૧૦મું	સાવજનો શિકાર	૮૭
પ્રકરણ	૧૧મું	અમરસિંહ શિકારેથી પાછો ફરે છે	૯૪
પ્રકરણ	૧૨મું	સલામતખાંની સફળતા	૧૦૧
પ્રકરણ	૧૩મું	અમરસિંહ યુધ્ધે ચડે છે	૧૦૮
પ્રકરણ	૧૪મું	રાણી ચંદ્રાવતીનું પરાક્રમ	૧૨૧

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બાલપણ

વિક્રમ સંવત ૧૬૭૦ના ધોમધખતા વૈશાખ માસની શુક્લપક્ષની સાતમને દિવસે, જોધપુરમાં મહારાજા ગજસિંહના મહાલયની અટારીએથી મંગલ-વાદ્યો રણકી ઊઠયાં. મહારાજા ગજસિંહને ત્યાં પુત્ર-જન્મ થયો હતો, એની ખુશાલીમાં એ મંગલવાદ્યો વાગી રહ્યાં હતાં.

બંદીજનોના બંધ છૂટયા. જોધપુરની જનતા ગાંડી-ઘેલી થઇ ગઇ. અનેક યાચકોને તે દિવસે મન-માગ્યાં દાન મળ્યાં. જોધપુરની શેરીએ શેરીએ, ચૌટે ચૌટે, અટારીએ અટારીએ, દીપમાળાની જ્યોતિ ઝળ-હળી ઊઠી. વૈશાખ માસમાં જાણે દિવાળીની રંગરેલીઓ મચી. તોપખાનામાં તોપચીઓએ નૂતન આગંતુકને તોપોની સલામી આપી. સારા યે જોધપુરમાં આનંદ-મંગળ વરતાઇ ગયાં.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

જોધપુરના મહારાજા ગજસિંહ મોટા દાનેશ્વરી હતા. એમના અફાટ દાનોની પ્રશસ્તિ કરતાં ભાટ-ચારણો, કવિજનોનાં મુખ કદી થાકતાં નહિ. એમના યશસ્વી રાજ્યઅમલમાં પ્રજાને કોઈ વાતની કમી કે કોઈ વાતની ચિંતા ન હતી. રાજા અને પ્રજા ઉભય આનંદથી કાલ નિર્ગમન કરતા હતાં. આથી પોતાના આવા પિતાતુલ્ય રાજવીને ગૃહે રાજ્યવારસનો જન્મ થવાથી રાજાની સાથે પ્રજા આનંદે, એમાં શી નવાઈ!

બરાબર આ જ સમયે દિલ્હીના તખ્ત ઉપર મોગલ સમ્રાટ કલારસિક જહાંગીર બાદશાહ બીરાજતા હતા. શહેનશાહ જહાંગીરની મહારાજા ગજસિંહ ઉપર ખૂબ કૃપાદૃષ્ટિ હતી. ૫૦ થી પણ વધુ નાનામોટાં યુદ્ધોમાં મહારાજા ગજસિંહ શહેનશાહ જહાંગીરને પડખે રહી લઢ્યા હતા; અને પોતાની અનુપમ વીરશ્રીથી શહેનશાહનું આદરમાન પ્રાપ્ત કરવા નસીબ-વંત બન્યા હતા. એ કાળમાં સમ્રાટ જહાંગીરની દોસ્તી કે કૃપાદૃષ્ટિનું મૂલ્ય ખૂબ અંકાતું. મહારાજા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ગજસિંહની અનુપમ વીરતા અને રણકુશળતા નિહાળી જહાંગીરે એમને ચાર હજાર જાટ અને પાંચ હજાર મનસબદારનો હોદ્દો આપી એમને 'મહારાજા' ની અતિ માનભરી અને મોભાદાર પદવી એનાયત કરી હતી. ધીરેધીરે પોતાની વીરતાથી—ધીરતાથી સમ્રાટ જહાંગીરના એ જમણા હાથ જેવા બની ગયા હતા. એ બે વચ્ચેની નિકટતા એટલે સુધી વધી હતી કે, જહાંગીર રાજનૈતિક બાબતોમાં—અને ખાસ કરીને યુદ્ધ-વિષયક મામલામાં—એમની સલાહ લીધા વિના કદી પણ રહેતા નહિ.

આવા મહાવીર, અનુપમ યોદ્ધા, શૂરવીર સેનાપતિ, અપૂર્વ દાનેશ્વરી, એવા જોધપુર નરેશ મહારાજા ગજસિંહને ત્યાં યશસ્વી પુત્રરત્નનો જન્મ થયો હતો; અને આ જ તારલો એ આપણી વાર્તાનો નાયક અટંકી વીર અમરસિંહ! એની અપૂર્વ રણકુશળતા, અનુપમ શૌર્ય, ભીષ્મપિતામહ શી ટેક, અને અપૂર્વ ત્યાગ, વગેરેનો પરિચય હવે પછીનાં પ્રકરણોમાં બાલમિત્રોને કરાવવામાં આવશે.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બાળક અમરને જોતાં જ જાણે વ્યોમમાંથી યામિનીની એકાદ રેખા રમતી રમતી આવીને બાલ સ્વરૂપે વિરાજી રહી હોય એવી ભ્રાંતિ થતી હતી. અનુપમ તેજથી લસંતો એ બાળકનો ભાલપ્રદેશ એ કોઇ મહાન માનવી થશે એવી પ્રતીતી કરાવતો હતો.

ધીરેધીરે એ બાળક મોટો થવા લાગ્યો. ટૂંક સમયમાં જ એની પ્રેમાળ માતાનું અવસાન થયું. મહારાજા ગજસિંહ બીજી રાણી પરણ્યા. બીજી રાણીથી એમને યશવંતસિંહ તથા અચલસિંહ નામના બે પુત્રો થયા. આમાંનો અચલસિંહ બચપણમાં જ મૃત્યુ પામતાં મહારાજા ગજસિંહને બે જ પુત્રો રહ્યા. એક તો આપણો ચરિત્રનાયક અમરસિંહ, અને બીજો નાની રાણીથી પેદા થયેલો યશવંતસિંહ.

હવે નાની રાણીનો મહારાજા ગજસિંહ ઉપર ખૂબ પ્રભાવ પડતો હતો. કારણ દેખીતું છે. મોટી વયના મહારાજા ગજસિંહને નાની મહારાણીએ પોતાના રૂપલાવણ્યથી મોહિત કરી દીધા હતા; અને

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

મહારાજા એમની ન્યાયવૃત્તિ તીવ્રપણે સતેજ હોવા છતાં નાની રાણીના ઇસારા પ્રમાણે જ વર્તતા.

આ નાની રાણીની પોતાનો પુત્ર યશવંતસિંહ મહારાજા ગજસિંહ પછી ગાદીએ આવે એવી મહેચ્છા ખૂબ જ પ્રબળ હતી. યશવંતસિંહનો યુવરાજપદે અભિષેક કરાવવા એ દિન-રાત મથી રહેતી. મહારાજા ગજસિંહ બધું સમજતા; પરંતુ વૃદ્ધાવસ્થામાં કલેશ ગૃહકંકાસનાં બીજ રોપાય એ એમને પસંદ ન હતું. ગાદીનો કાયદેસરનો હકદાર વારસ અમરસિંહ હતો. યુવરાજપદે અભિષેક સાચી રીતે તો એનો જ થઇ શકે એમ હતું. પરંતુ આપણો અમરસિંહ દાતા પિતાનો દાનેશ્વરી પુત્ર હતો. મોટો થતાં પોતાની અપર માતાની આ ચાલને સમજતાંની સાથે જ પોતાની અપૂર્વ ત્યાગશક્તિની પરાકાષ્ટ બતાવી પોતે સ્વહસ્તેજ પોતાના લઘુ બંધુ યશવંતસિહને એણે યુવરાજપદે સ્થાપ્યો. આ બધી વાત ક્રમશઃ હવે પછીનાં પ્રકરણોમાં વાચકને વિદિત કરવામાં આવશે.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ટૂંકમાં નાના રત્ના વસુંધરા, એ સૂત્રન્યાયે માતા વસુંધરાની કુખે જે કેટલાંક અદ્વિતીય અનુપમ નર-રત્નોના જન્મ થાય છે; જેઓ જનતાની સમક્ષ કોઇ અદ્ભુત આદર્શ મૂકી જાય છે; અને કાળકિનારાની રૂપેરી રેતમાં પોતાનાં મહાન ઉન્નત જીવનની કાર્ય સીમાની આછી શી પણ અનેકોને પ્રેરણાનાં પિયુષો પાનારી રૂપરેખા અંકિત કરી જાય છે, એવા નર-શ્રેષ્ઠોમાંનો એક નરશ્રેષ્ઠ આપણો આ અટંકી વીર અમરસિંહ રાઠોડ હતો.

પ્રકરણ ૨જું

અમરસિંહનો ભ્રાતૃપ્રેમ

રાજનીતિના નિયમ પ્રમાણે અમરસિંહ જ પાટવીકુંવર હતો, અને તે જ મહારાજા ગજસિંહના મરણ બાદ રાજગાદીનો સાચો ઉત્તરાધિકારી હતો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પરંતુ કૈકેયી સમ સ્વભાવ ધરાવતી સ્ત્રીઓ રાજા રામચંદ્રના વખતમાં જ પાકી ન હતી. મહારાજા ગજસિંહની નવી રાણી-અમરસિંહની અપરમાને- પોતાના બાળકને સિંહાસનારૂઢ જોવાની ઈચ્છા ઉદ્‌ભવી. સ્ત્રીશક્તિ જ્યારે જાગ્રત થાય છે ત્યારે એની સામે ભલભલા મહારથીઓ પણ મુંઝાઈ જાય છે. એક વખત પોતાના મનમાં પોતાના બાળકને રાજગાદી ઉપર બેસાડવાનો કીડો નારીના મનમાં સળવળ્યો કે પછી એ કીડાનો સળવળાટ ઊંધુંચતું કરી નાંખે છે. સ્ત્રી જ્યારે મહત્ત્વાકાંક્ષાને માર્ગે અને તે પણ ગેરરસ્તે મરડાએલી મહત્ત્વાકાંક્ષાને પંથે, આગળ પ્રયાણ કરે છે, ત્યારે ચોમેરથી સર્વનાશ નોંતરે છે, અને એ સર્વનાશ દૃષ્ટિ સમક્ષ હોવા છતાં પણ પોતે લીધેલો કક્કો તે સ્ત્રી કદી હેઠો નથી મૂકતી. નારીજાતિની આ એક મોટી નિર્બળતા છે. નવી રાણીને પણ એ જ ઈચ્છા થઈ, ને એને પરિણામે એ ઈચ્છાની પરિપૂર્ણતા અર્થે સૌથી પ્રથમ માર્ગ કાન કરડવાનો-અમરસિંહની વિરૂદ્ધ મહારાજા ગજસિંહને ભંભેરણી કરવાનો માર્ગ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

તેણે લીધો. પ્રતિદિન મહારાજા ગજસિંહના કાનમાં તે અમરસિંહ વિરૂદ્ધ વિષ રેડતી. અમરસિંહ ક્રોધી, અભિમાની, ઇર્ષાળુ, ખરાબ છે, આવી વિધવિધ પ્રકારની ફરિયાદો તે ગજસિંહને કરવા લાગી. આને પરિણામે રોજની એક જ પ્રકારની ઘોંચપરોણાની તેની ચાલને લઇને મહારાજ ગજસિંહના મનમાં પોતનો આ પાટવી કુંવર જે સર્વ દોષોથી જલકમલ-બિંદુવત્ અસ્પૃશ્ય હતો, તેના પરત્વે ઉદાસીનતાની લાગણી ઉદ્દ્ભવી.

અમરસિંહ નવી રાણીની આ ચાલથી, તેના આ પ્રકારનાં ષડ્યંત્રથી બીનવાકેફ હતો, એવું તો નહોતું જ; પરંતુ એનામાં ભીષ્મની ઉદારતા તથા ત્યાગશક્તિ છૂપાએલાં પડ્યાં હતાં. આ બનાવથી તેને દિલમાં દારુણ દુઃખ થયું. સ્ત્રીસુલભ એ મહત્ત્વાકાંક્ષા છે, એમ સમજી એ સર્વ સમજવા છતાં નિરપેક્ષિત જ રહ્યો અને આવા મિથ્યાદોષારોપણના પ્રતિકારમાં સામો એક હરફ પણ તેણે બહાર ન કાઢયો. માતા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પિતાની આજ્ઞાનું યેનકેન પ્રકારે પાલન કરવું, એ જ તેના જીવનનો અણમૂલો સિદ્ધાંત હતો. માતાપિતા જે કહે તે ઉચિત છે કે અનુચિત, છે એનો વિચાર કરવો, એ પણ તે પાપ સમજતો. પિતૃઆજ્ઞા હંમેશાં શિરસાવંદ્ય હોવી જોઈએ, અને તેને માટે જે કાંઈ પણ બલિદાન આપવાં જોઈએ તે આપવા બેધડકપણે સદૈવ તૈયાર રહેવું જોઈએ. અમરસિંહ આમ માનતો, અને તેથી જ અપરમાતાના ચાડીચુગલી ચોરંગીના દાવપેચોની વિરૂદ્ધ એ રજમાત્ર પણ પડયો નહિ. મૂંગે મોંએ મનમાં દારુણ વલોપાતની વ્યથાનો અનુભવ કરતો, જે કાંઈ બનતું ગયું તે સહન કરતો જ ગયો. પરિણામે પિતૃસ્નેહમાં ઓટ આવવા છતાં પણ—મહારાજા ગજસિંહ પોતાના તરફ ઉદાસીન હોવા છતાં પણ—તે ચૂપ જ રહ્યો. એના સંસ્કાર એને ચૂપ રહેવા પ્રેરતા હતા. રાજા રામચંદ્રના વખતથી ચાલી આવતી પિતૃભક્તિ તેને એમ કરવા પ્રેરતી હતી. ભીષ્મનો અપૂર્વ ત્યાગ એને ચિરંજીવ પ્રેરણા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

આપી રહ્યો હતો. ભીષ્મ એના જીવનનું ધ્યેય હતા. તેથી જ એ ચૂપ રહ્યો.

એની માતા ઉપર જેટલો એ સ્નેહ રાખતો, તેટલા જ સ્નેહથી એની વિમાતાને બોલાવતો. એના નાના બંધુ યશવંતસિંહને એ પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક ચાહતો હતો. અને તેણે મનોમન નક્કી જ કર્યું હતું કે, જો રાજગાદી ભવિષ્યમાં પોતાને ફાળે આવે તો પણ યશવંતને જ આપવી, અને પોતે તેના સંરક્ષક તરીકે જ રહેવું. પોતાના મનથી તેણે આ દ્રઢ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી; પરંતુ નવી રાણી એના શૌર્યથી, એની બુદ્ધિમત્તાથી, એની રણકુશળતાથી, ખૂબ જ ગભરાતી. એને ભીતિ હતી કે કદાચ યશવંતને ગાદી આપવામાં આવે, અને અમરસિંહની નામરજી હોય તો એ પ્રચંડ બળવાખોર બની જાય, અને ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મૂકે, અને તેનું કર્યું કારવ્યું ધૂળમાં મળી જાય. આથી તે અમરસિંહ હંમેશને માટે એના પિતાનું રાજ્ય છોડી જાય

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અને એ રીતે પોતાના પુત્રના માર્ગમાંથી એક કંટક ઓછો થાય એવી પેરવી કરવા સતત તત્પર રહેતી; અને રોજરોજ નવી યુક્તિઓ શોધ્યા કરતી. વળી તેને એમ પણ ભય હતો કે, રાજ્યના મોટામોટા સરદારો બધા જ અમરસિંહના પ્રભા-વથી, તેના બળથી, તેના મિલનસાર સ્વભાવથી અંજાયેલા હોઇ, બધા તેના પક્ષમાં ભળી જઇ, યશવંત વિરૂદ્ધ કોઇ કાવતરું ઊભું કરે તો વિષમ પરિસ્થિતિ ઉદ્‌ભવે. આથી જેમ બને તેમ જલદીથી અમરસિંહને દૂર કરવા તે મથી રહેતી.

અને એક વાર માનવી એક જ વસ્તુની પાછળ મથી રહે છે, એટલે પછી અંતે તો તે તેમાં વિજયવંત બને જ છે. તે વારંવાર ગજસિંહના કાન કરડવા લાગી. મહારાજ ગજસિંહ માનુનીના મોહમાં લપ-ટાએલા હતા—સ્વાભાવિક હતું—પરંતુ તેઓ પણ સમજતા હતા કે, અમરસિંહ પ્રચંડ પરાક્રમી છે. વગર જરૂરીઆતે તેને છેડવો એ સિંહણ સાથે મગ્ન

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

થઈ રમત કરતા વનના વનરાજને છંછેડવા બરાબર છે. તેથી જ તે નાની રાણીનું સાંભળ્યું ના સાંભળ્યું કરી મનમાં જ રહેવા દેતા, અને એ ભંભેરણીને મૂર્ત સ્વરૂપ આપતાં તેમની હામ ચાલતી નહિ.

આ બાજુ સમ્રાટ જહાંગીર બેહદ વિલાસી બની ગયો હતો. રાજ્યનો સર્વ વહીવટ સૌંદર્યવતી નૂરજહાં બેગમના હસ્તક હતો. જહાંગીરે નૂરજહાંના મોહમાં અંજાઇ, રાજકાજની કશી પરવા રાખી ન હતી. નૂરજહાં પણ મહારાજા ગજસિંહની પત્ની જેવી મહત્ત્વાકાંક્ષિણી હતી. નૂરજહાંને પોતાના પ્રથમના પતિથી એક પુત્રી થઈ હતી. આ પુત્રીનું લગ્ન તેણે પોતાના સાવકા પુત્ર શહરિયાર સાથે કરી નાંખ્યું હતું. શહરિયાર બાદશાહ જહાંગીરનો સહુથી નાનો શાહજાદો હતો. હવે નૂરજહાંની ઇચ્છા શહરિયારને જંહાગીર પછી સમ્રાટપદે લાવવાની હતી. અને આ ક્ષુલ્લક લાગતી રાજગાદી માટે શહેનશાહના સુપુત્રોમાં અંદર અંદર ઝગડાઓ ચાલી રહ્યા હતા. બધા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

શાહજાદાઓ એક બીજાના ખૂનના પ્યાસા બની ગયા હતા. સર્વને શહેનશાહી પ્રાપ્ત કરવાની લગની લાગી હતી. શહેનશાહી તખ્ત નીચે આ રીતે ઈર્ષાનો-નીચ કપટ નીતિનો—પ્રચંડ દાવાનળ સળગી રહ્યો હતો.

બાદશાહ જંહાગીર આ કંકાસને પતાવવા માટે પણ ગજસિંહને હરહંમેશ પોતાની સાથે રાખતા. કર્મસંજોગ જ એવા હતા કે, પારકાના ઘરના ઝગડા ગજસિંહ પતાવી શકતો; પણ પોતાના જ અંતઃપુરમાં અમરસિંહ વિરૂદ્ધની નાની રાણીની ખટપટ—વેર—ઝેર એ મીટાવી શકયો નહિ. મહારાજા ગજસિંહની ઝગડાની પતાવટ કરવાની પદ્ધતિથી બાદશાહ જહાંગીર તેના ઉપર ખૂબ પ્રસન્ન રહેતો. જો કે ગજસિંહ જંહાગીરનો ખંડીઓ રાજા હતો છતાં પણ ગજસિંહના હાથી ઘોડા ઉપર જહાંગીરે પોતાની મુદ્રાની નિશાની કરાવી ન હતી. એ બતાવે છે કે પાદશાહને ગજસિંહ માટે અનન્ય પ્રેમ હતો. તે વેળાના તમામ સરદારો તથા ખંડીઆ રાજાઓના

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અશ્વ તથા ગજ ઉપર શહેનશાહી મહોર લગાડવાનો રિવાજ હતો. માત્ર ગજસિંહ જ તેમાં અપવાદ-રૂપ હતો.

બાદશાહ જહાંગીરનો સૌન્દર્યશોખ, એ તો એની ચવાઈ ગએલી બીના છે. કુદરતનાં રમ્ય ગીતો ગાતાં મનોહારક દૃશ્યો નિરખી નયનોને તૃપ્તિ આપવી, એ એની રોજની આદત હતી. બસરાના ગુલાબો, સુંદર સુગંધિત પુષ્પો નિરંતર પોતાના સાન્નિધ્યમાં રાખતો. અને જ્યારે એનો સૌન્દર્ય-શોખીન સ્વભાવ દીલ્હીમાં કે આગ્રામાં ગૂંગળાઇ જતો કે સૌન્દર્યધામ કાશ્મીર તરફ તે રવાના થઇ જતો. ગુલેગુલઝારની ખુશબુ હોય, સારાએ વિશ્વમાં બેનમૂન સૌન્દર્ય ધરાવતી બેગમ નૂરજહાં નિકટમાં હોય, પ્રકૃતિ મુકત કંઠે હાસ્ય રેલાવતી ચોમેર નર્તન કરી રહી હોય, હિમાચ્છાદિત નગાધિરાજ હિમા-ચલનાં ઉન્નત ગિરિશૃંગો ઉપરથી ચળાઇને આવતો શુભ પ્રકાશ હોય; કાબુલની સર્વોત્તમ ચૂંટેલી અંગુરનું

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

શરબત હોય, નાચ મુજરા થતા હોય; વસંત હેલે ચઢી હોય. બસ, આથી અન્ય શું કોઇ ઇચ્છી શકે? પાદશાહ જહાંગીરનો સૌંદર્યપિપાસુ આત્મા કાશ્મીરમાં ધન્યતા અનુભવી રહેતો. એને કાશ્મીરમાં ખૂબ જ શાંતિ મળતી. વર્ષમાં આ રીતે કેટલી યે વાર આ સૌંદર્યધામ તરફ એ રવાના થઇ જતો.

વિક્રમ સંવત ૧૬૮૪ ના કાર્તિક માસના શુક્લ પક્ષની તેરસના રોજ જ્યારે એ કાશ્મીરમાં પોતાના સૌંદર્યશોખીન આત્માને તૃપ્તિ આપી, પોતાના રસાલા સાથે પાછો ફર્યો, તે વેળા ઓચિંતો તેને પક્ષાઘાત લાગુ પડયો. શાહી રસાલામાં મોટામોટા હકીમો હતા, છતાં કોઇની પણ ઔષધિ ઉપયોગી ન નીવડી. સારામાં સારી ચિકિત્સા, દેવને એ દુર્લભ એવી સારવાર હોવા છતાં પણ, કશો જ ફેર ન પડ્યો. મોતનાં તે વળી ઔષધ હોતાં હશે? આયુષ્યની દોરી જ તૂટી હોય તો વિભુ વિના અન્ય સાંધનાર કોણ શક્તિમાન છે! પરિણામે અનેકવિધ પ્રયત્નો કરવા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

છતાં તે ને તે જ દિવસે સૌંદર્યશોખીન એ કવિહૃદય ધરાવતો શહેનશાહ જહાંગીર મૃત્યુ પામ્યો. પવનવેગે આ સમાચાર આગ્રા પહોંચ્યા. આ વખતે મહારાજા ગજસિંહ જોધપુરમાં હતા, તેમને આ સમાચારથી અતિશય રંજ થયો. પોતાનો એક સાથી ગુમાવ્યો એવી વ્યથા તેમને થઈ. જહાંગીરના મૃત્યુ વેળા પણ રાજ્યગાદી પ્રાપ્ત કરવાની મહાત્વાકાંક્ષાથી પ્રેરાઈને પોતાનાં વહાલસોયા બંધુઓની હત્યા કરવાના પ્રયત્નોમાં ખુર્રમ મશગૂલ રહેતો હતો. આ ખુર્રમને જેવા પોતાના સસરા અસરફખાન મારફતે જંહાગીરના મૃત્યુના સમાચાર મળ્યા કે તરત જ સાળા જગતસિંહની વિશાળ રણકુશળ રાજપુતી ફોજને લઈ તે આગ્રા તરફ ધસમસતો દોડી ગયો. આગ્રા જઈ જહાંગીર બાદ જે જે પણ શહેનશાહી તખ્તો ઉપર બેસી શકે એવા તમામ નિકટનાં સગાવહાલાં વીણી વીણીને ખુદાના દરબારમાં તેણે મોકલી આપ્યાં, અને વિ. સં. ૧૬૮૪ ના માર્ગશીષ માસનો શુકલ પક્ષની ૧૦મના દિવસે તે તખ્તારૂઢ થયો. સિંહાસન

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ઉપર બેસતાં વેંત જ તેણે પોતે શાહજહાંન એવું નામ ધારણ કર્યું. એની તખ્તપોશી વેળા રાજતિલક કરવાને માટે મહારાજા ગજસિંહ પણ જોધપુરથી આવ્યા હતા. શાહજહાં ગજસિંહ અને તેના જ્યેષ્ઠ પુત્ર અમરસિંહની રણકુશળતાથી ખૂબ જ પરિચિત હતો, અને તેથી તેણે પણ પોતાના પિતાના પગલે ચાલવાનું નક્કી કર્યું. મહારાજા ગજસિંહનું શાહી વિધિથી અને દરબારી ઠાઠથી તેણે સન્માન કર્યું. પોતાના મહેલમાં જ થોડા દિવસો સુધી ઉતારો આપી તેમના સન્માનની માત્રા વધારી દીધી. સુંદર અરબી ઘોડા, મદઝરતા ગજરાજો, સુંદર રત્નો, મૌકતિક માળાઓ ગજસિંહને ભેટ આપવામાં આવી. પોતાના પિતાએ જે જે અધિકારો અને ખિતાબો ગજસિંહને બક્ષ્યા હતા તે સર્વ ફરીથી બક્ષવામાં આવ્યાં. શક્તિશાળી પિતા–પુત્ર બન્નેનું તેણે આ રીતે સન્માન કર્યું; અને તેના આ પ્રકારના નિખાલસ વ્યવહારથી ગજસિંહ એટલો બધો અંજાઇ ગયો કે બીજી કોઇપણ વાતચીત વિના શાહજહાંને તે પોતાનો

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પરમ પ્રિય મિત્ર સમજવા લાગ્યો, અને તેની સાથેની વફાદારીના તેણે સોગંદ લીધા.

બાદશાહ શાહજહાં પણ કુશળ ઝવેરી હતો. તેની પારખશક્તિ ઉત્તમોત્તમ હતી. બાપ-બેટા બંનેમાં રહેલું હીર તે જાણી ગયો હતો, અને તેથી પ્રત્યેક કાર્યમાં તે ગજસિંહની સલાહ લેતો.

ગજસિંહની આ પ્રકારની ચઢતી જોઇ તે વેળાના સમકાલીન મુસલ્લમાન સરદારો બળીજળી જતા હતા; અને ગજસિંહને કયારે લીલું નાળીએર આપવામાં આવે તેની પેરવીમાં નિરંતર પડયા રહેતા. એક હિંદુ રાજપૂત મુસલમાન શહેનશાહની નિકટમાં આટલી હદ સુધી રહે એ તેઓ સહન કરી શકતા ન હતા. પરંતુ શાહજહાં બુદ્ધિમાન હતો. તે જાણતો હતો કે તેને રાજ્ય હિંદુઓ પર કરવાનું છે. પરિણામે હિંદુઓના અઠંગ સ્તંભો જો હસ્તગત કરી શકાય તો હિંદુઓ ઉપર ચણાએલી મુસલમાન બાદશાહતની ભવ્ય ઇમારત કિંચિત ખંડિત થયા વિના અણનમ રહી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

શકે. પોતાના સરદારોની કોઇ પણ ચાલમાં તે ફસાતો નહિ.

શાહજહાં હંમેશા ગજસિંહને પોતાના સાન્નિધ્યમાં જ રાખતો હોવાથી તેને પોતાના સમયનો વિશેષ ભાગ આગ્રામાં જ વ્યતીત કરવો પડતો. આથી ત્યાં વ્યવસ્થા રાખતાં તેને ખૂબ જ મુશ્કેલી નડતી ઉપરાંત નાની રાણીને અમરસિંહ ઉપર રજમાત્ર પણ વિશ્વાસ ન હતો. તેની હાજરી માત્રથી તે ભડકી ઊઠતી હતી.

આમ ને આમ પાંચ વર્ષ વીતી ગયાં. એક દિવસ બાદશાહ શાહજહાં સાથે મહારાજા ગજસિંહ લાહોર ગયા હતા. તેમને લાહોરમાં જ કેટલાક દિવસ સુધી રોકાઇ જવું પડયું, એટલે પોતાના પુત્ર અમરસિંહને તાબડતોબ બોલાવ્યો, અને શાહજહાં સમક્ષ જ તને વાર્ષિક ઉત્પન્નવાળી જાગીર ભેટ કરી, અને પોતાના મૃત્યુ બાદ જોધપુરના વારસદાર તરીકે યશવંતસિંહને નીમ્યો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

આ બનાવથી અમરસિંહને દારુણ દુઃખ થયું. અમરસિંહના દુઃખી થવાનુ કારણ પોતાને રાજ-ગાદી ન મળી, એ ન હતું. એને તો એમ લાગ્યું કે અરેરે! હું એટલો કમભાગી કે, મારા નાના બંધુના સંરક્ષણનો ભાર પણ મને સોંપવામાં ન આવ્યો! અને હંમેશને માટે પોતાની માતૃભૂમિથી દૂર આવેલી જાગીરના સ્થળમાં ધકેલી દેવામાં આવ્યો! આ સર્વ તેની સાવકી માતાના પ્રયત્નોનું પરિણામ હતું, એ તે સમજી શકયો હતો. એક હરફ-એક નાનીશી અરેરાટી-પણ મુખમાંથી બહાર પડવા ન દેતાં તે પોતાની સદ્ગુણી પત્ની ચંદ્રાવતી તથા તેની એકમાત્ર કુંવરી તારાને લઇને પિતાના નગરને રામરામ કરી ચાલી નીકળ્યો. પિતૃઆજ્ઞા ન લોપવી, એ તેનો સિદ્ધાંત હતો. અને તેથી પિતાએ જે નક્કી કર્યું તે શિરસાવંદ્ય છે એમ માની તે તત્કાળ નીકળી પડયો. તેની સાથે જવા તેના કેટલાક મિત્રો તથા શુભેચ્છકો પણ તૈયાર થયા. પણ સર્વને તેણે મના કરી. વિના કારણે પોતાના હિતસ્વીઓને પોતાના સંક-ટના સાથીદાર બનાવવાની તેની રજમાત્ર પણ ઇચ્છા ન હતી.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બાદશાહ શાહજહાં તકસાધુ માનવી હતો. જેવો અમરસિંહ પિતાના રાજ્યમાંથી ચાલી નીકળ્યો કે તેણે તરત જ પોતાના એક વિશ્વાસુ દૂતને મોકલી અમરસિંહને અતિશય સન્માનપૂર્વક પોતાની પાસે હાજર કરવા જણાવ્યું. દૂત શહેનશાહનો સંદેશો લઈ અમરસિંહ પાસે ગયો; અને તેને પોતાની સાથે તેડી લાવી યથોચિત સન્માનથી શહેનશાહના શાહી દુર્ગમાં ઉતારો આપ્યો. અમરસિંહના આગમનના સમાચાર શ્રવણ કરી શહેનશાહ શાહજહાં અતિશય પ્રસન્ન થયો. એક સુંદર મહેલ અમરસિંહને માટે કરાવી રસ્તો ઠાઠમાઠથી સજાવવામાં આવ્યો, અને અમરસિંહને તેના પરિવાર સહિત ત્યાં રહેવાની વિનંતિ કરવામાં આવી.

બીજે દિવસે દિવાને આમમાં અમરસિંહને બોલાવવામાં આવ્યો. શાહી દરબારની અંદર જ શહેનશાહ શાહજહાંએ તેનું અભિવાદન કરી તેને ચાર હજાર પાયદળ અને ત્રણ હજાર ઘોડેસ્વારોના મનસબદારની પદવી ઉપર નિયુક્ત કર્યો. તેને રાવની

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ઉપાધિ બક્ષવામાં આવી. ઉપરાંત આખું નાગોરપસાણ તેને જાગીર તરીકે ભેટ આપી તેનું બહુમાન કરવામાં આવ્યું. અમરસિંહ હવે રાવ અમરસિંહ કહેવાવા લાગ્યો. ચોમેર અમરસિંહના યથોચિત સન્માનના સમાચાર ફેલાઇ ગયા. શહેનશાહના દરબારમાં હિન્દુ અધિકારીઓ સર્વે શાહજહાંના આ નિર્ણયથી અતિશય પ્રસન્ન થયા.

આટલો ઊંચો હોદ્દો તથા સંપત્તિ મેળવ્યા બાદ અમરસિંહે પોતાના પિતાનું રાજ્ય કબજે કરવા ઇચ્છયું હોત તો તે ઘણી સહેલાઇથી કરી શકત. પરંતુ તેના મનમાં એવી હલકટ ભાવનાને સ્થાન જ ન હતું. આ બાજુ શાહજહાંની ઇચ્છા પણ અમરસિંહ દીલ્લીમાં જ રહે એવી હતી; કારણ કે તે જાણતો હતો કે જો અમરસિંહ કોઇ અન્ય સ્થળે જાય અને ત્યાંના રાજાને મળી જાય અને પ્રચંડ શક્તિશાળી શત્રુ મોગલ સલ્તનની વિરૂદ્ધમાં ઊભો થાય તો પછી નાહકનાં છઠ્ઠીનાં દૂધ યાદ કરવાં પડે. અમરસિંહની શકિતમત્તા ચોમેર પ્રસિદ્ધ જ હતી, એટલે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બાદશાહે આશ્રય ન આપ્યો હોત તો તેને કોઇ અન્ય રાજા પણ આશ્રય તો આપત જ. આથી તેણે આગમચેતી વાપરી વણિક બુધ્ધિથી અમરસિંહને આ રીતે પોતાના પક્ષમાં લઇ લીધો. ધીરેધીરે આ સમાચાર મહારાજા ગજસિંહને મળ્યા. પોતાના વીર પુત્રનુ આવું વીરોચિત સન્માન થયેલું જોઇ તેમને હર્ષાશ્રુ આવ્યાં.

આ બીના બાદ બીજાં પાંચ વર્ષ વીતી ગયાં. અમરસિંહ નિત્ય શાહેનશાહના સાન્નિધ્યમાં રહેતો. આ બાજુ મહારાજા ગજસિંહે યશવંતસિંહને રાજકારભાર કેમ ચલાવવો તેની ઝીણીમાં ઝીણી માહિતી આપી દીધી હતી. યશવંતસિંહ જ અત્યારે જોધપુરનો કારભાર પિતાની ઉત્તમ પ્રકારની દેખરેખ નીચે ચલાવતો હતો. વિ. સં. ૧૬૯૪માં મહારાજા ગજસિંહ પોતાના પુત્ર યશવંતસિંહને લઇ શાહેનશાહ શાહજહાંને મળવા આગ્રા આવ્યા હતા. ઘણા મહિનાઓ સુધી તેઓ આગ્રામાં શાહી અતિથિ તરીકે રહ્યા હતા. ત્યાં તેમને મળવા રાવ અમરસિંહ પણ આવ્યો હતો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

દુર્ભાગ્યવશાત મહારાજા ગજસિંહ ત્યાં બિમાર પડયા. બાદશાહ શાહજહાંને દીલ્લીના સારામાં સારા ચિકિત્સકોને બોલાવ્યા. વૈદ્યો, હકીમો સર્વેએ પોત-પોતાની જ્ઞાનસમૃદ્ધિ ખરચી નાખી. સારવાર પણ શહેનશાહી ઠાઠથી કરવામાં આવી. પણ યમનાં તેડાં તે વળી પાછા વળાતાં હશે? મહારાજા ગજસિંહે આગ્રામાં જ પોતાની જીવનલીલા સંકેલી લીધી. ખુદ શહેનશાહ શાહજહાં દિવસમાં એક વાર તેમની તબી-અત જોવા આવતો હતો. પોતાના મૃત્યુને દિવસે મહા-રાજા ગજસિંહે શહેનશાહના હાથમાં યશવંતસિંહનો હાથ સોંપી તેની દેખભાળ લેવા કહ્યું હતું. જહાં-ગીરના જમાનાનો એ સમરકેસરી આખરે આગ્રામાં જ મરણ પામ્યો.

જોધપુરમાં સર્વેએ એક સરખો શોક અનુભવ્યો. નિરાશ્રિતોએ આશ્રયદાન દેનારો ગુમાવ્યો. પુત્રે વહાલ-સોયો પિતા ગુમાવ્યો. દુશ્મનોએ દાનો દુશ્મન ગુમાવ્યો. યોદ્ધાઓએ એક મહારથી ગુમાવ્યો; અને સૈનિકોએ પોતાના ધીર, વીર, સેનાપતિને ગુમાવ્યો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પ્રકરણ ૩જું

અમરસિંહની રણકુશળતા

પોતાના પિતાનું મૃત્યુ થયું તે વેળા અમરસિંહની ઉંમર માત્ર ૨૫ વર્ષની હતી. પરંતુ તેણે પોતાનાં પરાક્રમથી ચોમેર પોતાની એક અતિ યુદ્ધકુશળ સેનાપતિ તરીકેની નામના કાઢી હતી. રિપુદળમાં પણ અમરસિંહનું નામ શ્રવણ કરી ભલભલા સમરકેસરીઓનાં છક્કાં છૂટી જતા. ખુદ બાદશાહ શાહજહાં પણ એનાથી—એની વીરતાથી-એની રણકુશળતાથી મુગ્ધ થઇ ગયો હતો. આથી તેણે દક્ષિણમાં જેટજેટલી લઢાઇઓ થઇ તેમાં, અને બુંદેલખંડની લડાઇમાં અમરસિંહને જ સેનાપતિપદ ઉપર નિયુક્ત કરી રવાના કર્યો હતો. આ તમામ યુદ્ધોમાં અમરસિંહે પોતાનું પાણી દાખવ્યું હતું. બે હાથમાં બે તલવારો લઇ જ્યારે એ રણભૂમિ ઉપર દુશ્મન દળ ઉપર ત્રાટકી પડતો, ત્યારે એની વિદ્યુતવેગે ફરતી સમશેરની સામે આવવા કોઇ માડીજાયો તૈયાર ન થતો. રિપુદળ વ્યવસ્થિત પીછે-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

હઠ કરતું, અને અમરસિંહ વિજય પ્રાપ્ત કરતો. પોતાના સેનાપતિનું પરાક્રમ જોઇ સૈન્યના પ્રત્યેક સૈનિકને એક અદ્ભૂત પ્રકારની ખુમારી ચઢતી, અને તેઓ પોતાનામાં હોય એટલી શક્તિ કાઢી શત્રુ ઉપર ત્રાટકી પડતા, અને ખેડૂતો જેમ જવારનાં ડુંડા લણે, એમ દુશ્મનોનાં માથાં વાઢતા.

દક્ષિણમાં મરાઠાઓ સામે, બુન્દેલખંડમાં, જ્યાં જ્યાં શાહી લશ્કરને વિજય મળ્યો તે સર્વ અમરસિંહની વીરતાનું–અમરસિંહની સુયોગ્ય દોરવણીનું પરિણામ હતું. દિલ્લીશ્વર એ વાત સમજતો હતો. અને તેથી તો તેણે જ્યારે કાબુલમાં શાહસુજા સાથે લડાઈ થઇ ત્યારે અમરસિંહને જ શાહી સેનાના સેનાપતિ તરિકે નિયુક્ત કરીને મોકલ્યો હતો. ત્યાં તેણે પ્રચંડ વીરતા બતાવીને કાબુલીઓના દાંત ખાટા કર્યા. રાજપૂતી વીરોની પ્રચંડ તાકાતનું કાબુલીઓને ભાન કરાવી દીધું.

આ પ્રમાણે અમરસિંહ તાકાત બઢાવતો ગયો, શહેનશાહ શાહજહાંની પ્રીતિનું કેન્દ્ર બનતો ગયો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

શહેનશાહ તેના ઉપર ખૂબ જ વહાલ દાખવતો. પણ એની મતલબ એ નથી કે, શહેનશાહ તેને હૃદયથી ચાહતો હતો. તે તો માત્ર પોતાના સ્વાર્થ પૂરતું જ અમરસિંહ તરફ આ પ્રકારનો સ્નેહ દાખવી રહ્યો હતો.

શાહી દરબારમાં રહેતા તમામ મોટામોટા મુસલમાન અધિકારીઓ અમરસિંહની આ તરકીબ નિહાળી તેના ઉપર બળી જતા. ક્યારે તેનું કાટલું કાઢી નાંખવું તેના જ વિચારમાં તેઓ રહેતા. મુસલમાન શહેનશાહના દરબારમાં એક હિંદુને આટલું અધિકતર માન મળે, એ એમનાથી સહન જ ન થતું. ઉપરાંત કેટલાક નીચ અને હલકી વૃત્તિના મુસલમાન અમલદારો તરફથી જે હિંદુઓ ઉપર અત્યાચાર થતો તેના સાંભળ્યામાં આવતો કે તરત જ તે ત્યાં જઇ તે અધિકારીની ઝાટકણી કાઢી નાંખતો.

શહેનશાહ શાહજહાં આવા જુલમો કરવામાં માનતો નહિ. એની ધર્મવૃત્તિ એટલી બધી એકપક્ષી ન હતી. કિંતુ કેટલાક ધર્માંધ મુસલમાન અધિકારીઓ આ રીતના જુલમો વરસાવતા.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અકબરના વખતથી હિંદુઓની લાગણી નહિ દુભાવવાના, તેમની રંજાડ નહિ કરવાના, તેમની ધાર્મિક વૃત્તિ નહિ દુઃખાવવાને લગતા કાયદાઓ કરવામાં આવ્યા હતા. તે કાયદાઓ શાહજહાંના વખતમાં પણ અમલમાં હતા. અમલદારોનો અત્યાચાર થતો, અને તેની ખબર જો અમરસિંહને પડતી કે તે તરત જ શહેનશાહને એ બીનાથી વિદિત કરતો. શહેનશાહ તે અમલદારને યોગ્ય શિક્ષા કરતો.

આ પ્રકારની મુસલમાન સરદારોની નાલાયકી નિહાળી તે પણ મનોમન જળી રહ્યો હતો. એના મનમાં પણ બદલો લેવાની વૃત્તિ પ્રબળ થઈ આવતી; અને તે માતૃભૂમિને પરધર્મી શાસકોના હસ્તમાંથી મુક્ત કરવાની વિચારણા પણ કેટલીક વાર કરતો.

એ મુસલમાન પાદશાહની નોકરીમાં હતો, એટલે એને યુદ્ધો કરવાં પડ્યાં છે એ ખરું; પરંતુ, તેણે કદી પણ પોતાની હિંદુ જાતિની સામે કે માતૃભૂમિ સામે હથિયાર ઉપાડ્યાં ન હતાં. હા, ધર્મ તથા જાતિને બાદ કરતાં પણ કોઈ હિંદુ રાજાની સાથે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

યુદ્ધમાં ઊતરવાનું થતું તો એ પછી પાછી પાની કરતો નહિ.

શહેનશાહ શાહજહાં એના આ વિચારોથી સંપૂર્ણપણે પરિચિત હતો. તેથી એ એવો અવસર જ આવવા દેતો નહિ. ઘણુંખરું હંમેશાં તેને મુસલમાનનો સાથે જ યુધ્ધ કરવા મોકલતો કે જેથી એ સૈધ્ધાન્તિક વીરના સિધ્ધાન્તનું ખંડન ન થાય. અને એ વીર પણ મુસલમાનો સામે પૂરતા ધૈર્ય અને વીર્યથી લઢતો. અને યશસ્વી વિજયો પ્રાપ્ત કરતો. બાદશાહ તેથી તેના ઉપર ખૂબ જ ખુશ હોવાનો ડોળ કરતો. ઉપલક દૃષ્ટિએ નજીવી ભૂલ પણ શહેનશાહથી થતી નહિ કે જેથી અમરસિંહ શહેનશાહનું ભીતરનું સ્વરૂપ પારખી શકે, અને એ હૃદયથી પોતાને ચાહતો નથી, એની રજમાત્ર પણ શંકા લાવી શકે.

અમરસિંહ મુસલમાન શહેનશાહને ત્યાં નોકર હતો, એ વાત સત્ય છે, પણ તેથી એ એકપક્ષી બની ગયો હતો, એવો કોઈ એના ઉપર આરોપ મૂકે તો

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

એ બિલકુલ ગલત છે. એણે મુસલમાન દરબારમાં રહીને પણ શક્ય એટલા બધા જ પ્રયત્નો હિંદુઓને મુસલમાન શાસકોના જુલમોમાંથી—અત્યાચારમાંથી—બચાવવા કર્યા છે, અને તેથી જ શહેનશાહના મુખ્ય મુખ્ય મૂસલમાન અમલદારો અમરસિંહ વિરૂધ્ધ હતા, અને તેની વિરૂદ્ધ ખટપટ કરનાર હતા. તેઓ શહેનશાહનાં કાન ભંભેરતા હતા, પણ શહેનશાહ સાવધ હતો—ચાલાક હતો—એને આવડી મોટી શહેનશાહી સંભાળવાની હતી-એવી નિંદાથી એ ચલાયમાન થાય તો ચાલે જ નહિ. શહેનશાહ રજ પણ ફસાયો નહિ.

પ્રકરણ ૪ થું

સલામતખાનનો મોહ

શહેનશાહ શાહજહાન હમેશાં અમરસિંહને જ્યારે જ્યારે દરબાર ભરાયો હોય ત્યારે પોતાની

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

નજીક બેસાડતા. આથી પણ અમરસિંહ મુસલમાન સરદારોની ઈર્ષાનો ભોગ થઇ પડેલો.

શાહજહાંએ અમરસિંહને માટે યમુના નદીને કિનારે એક સુંદર મહેલ બંધાવી આપ્યો હતો. કિલ્લામાં આવેલા શાહી મહેલોને બાદ કરતાં અમરસિંહના ભુવન કરતાં વિશેષ સુંદર પ્રાસાદ બીજો એક પણ ન હતો. મહેલ તૈયાર થઈ ગયા બાદ મોટી ધામધુમ સાથે અમરસિંહે ગૃહપ્રવેશ કર્યો હતો, અને વાસ્તુ વગેરે વિધિ પતાવી ત્યાં વસવાટ કરવાનું શરુ કર્યું હતું. શાહી ભુવનોમાં જે જે ખાદ્ય સામગ્રીઓ આણવામાં આવતી તે તે તમામ ખાદ્ય સામગ્રીઓ અમરસિંહના મહેલમાં મોકલવામા આવતી.

આગળ ઉપર કીધેલું જ છે કે, જ્યારે વીર અમરસિંહ પિતૃઆજ્ઞાના પાલન માટે પોતાના ઘરનો ત્યાગ કરી ચાલી નીકળ્યો હતો, તે વેળા તેની સાથે તેની રૂપવતી પત્ની ચંદ્રાવતી અને નાનકડી તારા નામની પુત્રી પણ હતાં. નાનકડી હોવ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

છતાં એના નમણા દેહમાં સાક્ષાત સૌંદર્યદેવે વાસ કર્યો હતો. દેવે દીધેલ એનું સૌંદર્ય એવું તો અજબ હતું કે ભલભલા તેનાથી અંજાઇ જતા. એના અંગે-અંગમાંથી લાવણ્યના ફુવારા ઊડતા હતા. કાળાં વિશાળ નયનોમાંથી નિરંતર પ્રેમનો ધોધ વહેવા લાગતો. બ્રહ્માએ ફુરસદનો વખત કાઢી તારાનું સર્જન કર્યું હતું. તારા જ્યારે ૯-૧૦ વર્ષની કન્યકા હતી ત્યારે શાહી મહેલમાં અવરજવર કરતી. કદી શહેનશાહ બાનુને મળવા જતી, કદી શાહી બેગમોને, તો કદી શાહજાદીઓને! તેની આ અવરજવર દરમ્યાન શહેન-શાહના એક યુવાન વજીર સલામતખાંની નજર તારા પર પડી હતી. તારાને કોઇપણ હિસાબે હસ્તગત કરી એની સાથે મનમાન્યા વિલાસ ખેલવાનું મન તારાને—અનુપમ સૌંદર્યવતી તારાને—જ્યારથી જોઇ હતી ત્યારથી જ થઇ ગયું હતું. તારાની રૂપમાધુરીએ એના ઉપર એવી તો ભુરકી નાંખી હતી કે તે પોતાની જાતને સંભાળી શકયો નહિ. તારાને નિહાળી તેના રોમેરોમમાં એક નીચ પ્રકારની લાલસા ઉદ્ભવી.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બિચારી તારાને તો આ વાતની રજમાત્ર ખબર ન હતી. એની ઉંમર પણ એ સમજવા જેટલી ન હતી. તે છતાં પણ એ રાજકુટુંબની કન્યકા હતી. રાજકન્યાઓ બીજી કન્યાઓ કરતાં જરા વહેલી ઉંમરે યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત કરે છે; અને તેથી એક દિવસ દેહભૂખ્યા સલામતખાનનાં વિકારી નયનોમાં છુપાએલો ભાવ તેણે નિહાળ્યો, ત્યારથી તેણે શાહી મહેલમાં આવવા–જવાનું બિલકુલ બંધ કરી દીધું. ખાસ કાર્ય હોય તો પણ બની શકે ત્યાં સુધી તે પોતાને ત્યાં જતાં રોકતી.

વીર અમરસિંહ પણ મુસલમાન સરદારોની હલકટતા સમજતો હતો. તેથી તેને પણ પોતાની અબોધ કન્યકા તારાનું, કે જેનું સૌંદર્ય સર્વને એક-સરખી મોહિની લગાડતું હતું, શાહી મહેલમાં જવું આવવું ગમતું નહોતું. આથી તેણે પણ તારાને ત્યાં ન જવા માટે સૂચના આપી દીધી.

આ બાજુ તારા ઉંમરલાયક થવા લાગી, અને દુષ્ટ સલામતખાંના વિકારી નયનોમાં તેમતેમ પ્રચંડ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

જ્વાળા સળગવા લાગી. આજે કેટલાએ મહિનાએ થયા તેણે તારાનાં સુંદરતમ મુખડાનું દર્શન કર્યું ન હતું. તેથી એ મનોમન અતિશય બેચેન હતો. તેના દિલમાં કામાગ્નિ સંપૂર્ણ જોરશોરથી પ્રજવલી રહ્યો હતો. રગેરગમાં તારા, તારા, તારા, એવો ધડકાટ ઉદ્દ્ભવી રહ્યો હતો. તારાના શાહી મહેલમાં એનો અવરજવર બિલકુલ બંધ થઇ ગયો હતો, તેથી એ શિકારી કુત્તાના જેવી મનોદશા સેવતા એ શિકારી દુષ્ટાત્માએ તારાનાં દર્શન માટે એક નવી રમત આદરી.

તેણે હરહંમેશ અમરસિંહને ત્યાં આવવું જવું શરૂ કરી દીધું, અને એવો વર્તાવ દર્શાવવા લાગ્યો કે જેથી અમરસિંહ એમ જ માને કે સલામતખાં તેનો અતિ નિકટનો અને પરમ હિતસ્વી મિત્ર છે. પરંતુ બહોત તમે નાદાન, એ સૂત્ર અમરસિંહ બરાબર સમજતો હતો. મૂળ તો તેને મુસલમાન સરદારો પ્રત્યે જ વિશ્વાસ નહિ; અને તેમાં એ સલામતની પોતાને ત્યાં રોજની અવરજવર અને નિત્ય નવીન ખુશામતો, એ સર્વથી તે સલામત વિષે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સવિશેષ શંકાશીલ રહેવા માંડયો. તે સલામતનો ઉદ્દેશ સમજી ન શકે એટલો બેવકુફ ન હતો. તેણે પણ પોતાના ગૃહજીવનની સલામતી માટે પોતાના આવાસમાં એકે મુગલ નોકર રાખ્યો ન હતો. એના અશ્વોની દેખરેખ રાખનાર અશ્વપાલ પણ હિંદુ હતો. તે મુગલોની નૈતિક શિથિલતા, તેમની વિલાસપ્રિયતા, તેમની ધર્માંધતા સ્પષ્ટ રીતે સમજી શક્યો હતો, અને તેથી જ તેણે આટલી આગમચેતી ધારણ કરી હતી કે જેથી ભવિષ્યમાં પસ્તાવાનો વખત ન આવે.

આ બાજુ બિચારા સલામતખાનની કફોડી સ્થિતિ હતી. શાહી દરબારનો પ્રધાન હતો-ઉપરાંત પોતાનો હિતચિંતક હોવાનો ડોળ કરતો હોવાથી અમરસિંહે તેને પોતાને ત્યાં આવવાની મના કરી ન હતી. કિંતુ જે ઉદ્દેશના સાફલ્યાર્થે-તેનાં અતૃપ્ત રહેતાં વિલાસી નયનોને તારાની સુંદર દેહયષ્ટી નિહાળી તૃપ્તી આપવાને અર્થે તે આવતો તે ઉદ્દેશ તો સફળ થયો જ નહિ. આ તારાની તેમ જ અમરસિંહની સુયોગ્ય અગમચેતીનું પરિણામ હતું.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

લાખો પછાડા મારવા છતાં પણ આ રીતે ન તો એને તારાનું કોઇ ચિત્ર જોવા મળ્યું કે ન એને તારાની રૂડીરૂપાળી દેહલતા નિરખવા મળી. એટલે એણે નવો રસ્તો લીધો. અમરસિંહના રણવાસની દાસીઓને તેણે ફોડવા પ્રયત્ન કર્યો: પણ ત્યાં પણ અમરસિંહની કડક ચારિત્ર્યપરીક્ષામાંથી પસાર થયેલી દાસીઓ હતી; એટલે એ નીચ સલામતખાંની એ અધમ ચાલ પણ સાફળ ન નીવડી.

આમ ને આમ વર્ષો વીતવાં લાગ્યાં. હવે તો તારા એક યુવતી બની ગઇ છે. પહેલાનું બાળક-પણ તેના મુખ ઉપરથી અદૃશ્ય થઇ ગયું છે; અને તેને સ્થાને લજ્જાની આછી શી આભા ભરાઇ બેઠી છે. તેનાં સપ્રમાણ અંગો; તેની કોયલથી પણ મીઠી વાણી; અને અદ્‌ભૂત પ્રકારની બુદ્ધિમત્તા નિહાળી, જે વ્યક્તિમાં આ ત્રણે તત્વોનો ત્રિવેણી સંગમ થયો હોય તે પ્રાપ્ત કરવા દેવો પણ હરીફાઇ કરે તો વિકારી નાપાક સલામતખાંનો શો વાંક?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

આવી દેવાંગના તારાને હસ્તગત કરવાને માટે હાર્યો જુગારી બમણું રમે એ ન્યાયે જાતજાતની હરકતો તેણે ઊભી કરવા માંડી. પણ એ દુષ્ટની એક પણ ચાલ કારગત ન નીવડી, અને એ મનમાં ને મનમાં ખૂબ જ પીડાવા લાગ્યો. એક તો એના અંતરમાં નિરંતર વિકારની ભઠ્ઠી બળી રહી હતી; તેમાં એ વળી અમરસિંહની વિશેષ પડતી સાવધાનતા હતી; અને સલામતખાંનાં નયનોમાં કામી પુરુષોમાં જે અધીરતા ને આતુરતાનો આવિર્ભાવ થવો જોઇએ તે થઇ ચૂક્યો હતો; પરિણામે તેના દિલમાં રજમાત્ર કરાર ન હતો; રજમાત્ર ચેન ન હતું.

એક વાત સત્ય છે કે શહેનશાહ શાહજહાં જાતે મુસલમાન હોવા છતાં તેણે કદી પણ હિંદુ સ્ત્રીઓ ઉપર કુદૃષ્ટિ કરી ન હતી. હિંદીઓની ધાર્મિક માન્યતામાં કદી પણ દખલ દીધી ન હતી. રજમાત્ર પણ અત્યાચાર એણે હિંદુને હિંદુ જાણી કર્યો ન હતો. તો પણ એ તો સત્ય જ છે કે સુખ અને સવલતોથી હિંદી પ્રજા ઘણુંખરૂં વંચિત જ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

રહેતી. વીર અમરસિંહ એકલો જ એવો વીર હતો જે આવા અત્યાચાર થતાં કકળી ઊઠતો અને તેનો તરત પ્રતિકાર કરતો. શહેનશાહ શાહજહાંને આ પ્રકારના પોતાના અમલદારોના અત્યાચારોની-પાશવી લીલાઓની-માહિતી મળતી, કે તે તરત જ તેમને બોલાવી મંગાવતો. શિક્ષા કરવા જેવા હોય તેને શિક્ષા કરતો, અને ફરીથી આ પ્રકારનું ન બનવું જોઇએ, એવી તાકીદ કરવા જેવો હોય તો તે પ્રમાણે તેને તાકીદ કરતો.

અમરસિંહની આ નીતિથી પણ ઘણા મુસલમાન સરદારો તેનાથી અસંતુષ્ટ રહેતા. અને રહે પણ કેમ નહિ? પાપીઓનાં પાપ પ્રકટ કરનાર પુણ્યશાળી આત્માઓ તરફ પાપાચારીઓ હંમેશાં એવા જ ભાવથી જુએ છે.

અમરસિંહની વિરૂધ્ધમાં સલામતખાંને મદદ કરવાને માટે આ રીતે કેટલાય મુસલમાન સરદારો પણ તૈયાર થયા હતા. પણ અમરસિંહ નીડર હતો. ઉપરાંત શહેનશાહનું મન જ્યાં સુધી પોતાના તરફ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ઢળેલું હતું ત્યાં સુધી એને એ લોકોની રજમાત્ર પણ પરવા ન હતી. એક વાત સત્ય હતી કે, આ સર્વ વિચારી તેણે પોતાની પાસે ચુનંદા રાજપૂત વીરોની, તેના જેવા વીર રણકુશળ યોદ્ધાના હાથે તાલીમ પામેલી, એક ટુકડી પોતાના રક્ષણ માટે તૈયાર રાખી હતી. પોતાના મહાલયમાં પણ કડક ચોકી-પહેરો મૂકી દીધો હતો. કોઇ પણ સૈનિક સહેજ પણ લાલચુ વૃત્તિનો દેખાય તો તેને તે તરત જ પાણીચું આપી દેતો. આમ છતાં એક દિવસ એક સૈનિક સલામતખાંના પક્ષમાં ધનની લાલચે ભળી ગયો હતો. પરંતુ જેવી અમરસિંહને આ વાતની પોતાના જાસુસો મારફત ગંધ આવી કે તેણે તરત જ તે દુષ્ટ ધનલોભી સૈનિકને યમસદન તરફ રવાના કરી આપ્યો હતો.

પ્રકરણ ૫ મું

સલામતખાંની નારદવિદ્યા

શહેનશાહ શાહજહાંએ અમરસિંહને નાગોર પરગણું જાગીર પેટે બક્ષિસમાં આપ્યું હતું, એ,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

વાત આગળ કહેવાઈ ગઇ છે. હવે અમરસિંહની આ જાગીર બિકાનેર રાજ્યની હદની લગોલગ આવી હતી. બિકાનેરનરેશનું નામ હતુ રાવ કિરણસિંહ. સલામતખાંએ કિરણસિંહ તથા રાવ અમરસિંહને અંદરઅંદર લડાવવાને ખટપટ શરુ કરી દીધી.

આ બાજુ શહેનશાહ શાહજહાં અમરસિંહને પોતાના સાન્નિધ્યમાંથી પળવારને માટે પણ દૂર જવા દેતા નહિ. શહેનશાહ આગ્રા હોય તો અમરસિંહને પણ તેમની સાથે આગ્રા જવું પડતું, અને શહેનશાહની સવારી દીલ્હીમાં હોય તો અમરસિંહને દીલ્હી જવું પડતું. જ્યાં શહેનશાહ ત્યાં અમરસિંહ, એવો સામાન્ય નિયમ થઇ પડયો હતો. કાંટાળો તાજ ગ્રહણ કરવામાં ડગલે ને પગલે જાનનું જોખમ રહેલું છે; એ વાત શાહજહાં સારી રીતે સમજતો હતો. ઉપરાંત રાજપૂત વીરોની સ્વામિભક્તિ એના દાદા અકબરના સમયથી સર્વે ન સુવિદિત હતી. એટલે એના જેવા બળવાન યોદ્ધાને લઇને જ એ સર્વ સ્થળે ઘુમ્યા કરતો; પછી ચાહે શહેનશાહ રણમેદાનમાં

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

હોય કે શિકાર કરવા ગયા હોય કે પછી કાશ્મીરમાં હવા ખાવા માટે ગયા હોય.

આવા સંજોગોમાં અમરસિંહથી પોતાની જાગીર નાગોર ઉપર બિલકુલ ધ્યાન આપી શકાતું નહિ. એને ત્યાં જવાની તક સુદ્ધાં મળતી નહિ. પગારદાર નોકરોને હસ્તક જ તેણે તેની જાગીરનું સઘળું એ તંત્ર સુપ્રત કરી દીધું હતું. અમરસિંહના અભેદ્ય દુર્ગની નાનીશી આ ડોકાબારી સલામતખાંએ જોઇ લીધી, અને તેણે પોતાના ષડ્યંત્રનો આરંભ કરી દીધો.

તે સીધો બિકાનેરનરેશ રાવ કિરણસિંહ સમક્ષ ઉપસ્થિત થયો, અને અમરસિંહની વિરૂદ્ધમાં જેટજેટલી ભંભેરણી થઇ શકે એટલી કરવી શરૂ કરી દીધી. અમરસિંહ તો ધીરેધીરે સારાએ બીકાનેરમાં પગપેસારો કરવા માંગે છે-શહેનશાહનો એ પ્રિયપાત્ર હોવાથી વધુ પડતો ફુલાઈ ગયો છે—એ તમારી સરહદનો કેટલો ભાગ પચાવી પડયો છે-વગેરે વગેરે જુદાંજુદાં કલંકો લગાડી એ કામાતુર માનવીએ કરણસિંહના દિલમાં અમરસિંહ માટે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પુષ્કળ ઝાળ પેદા કરી; અને તેને અમરસિંહના રક્તનો પિપાસુ બનાવી દીધો. આપણા હિંદીઓમાં રહેલ આ કચાશે—આ નિર્બળતાએ જ—આપણું નખ્ખોદ વાળ્યું છે.

અંગ્રેજો પણ આપણી આ નિર્બળતા હદ કરતાં વધુ સારી રીતે અને સ્પષ્ટ રીતે સમજી ગયા હતા. અને તેમણે પણ આ રીતે આપણને માંહોમાંહે લઢાવી અન્યોન્યને નિર્બળ બનાવી પોતાના પોલાદી પંજાને ઝડપથી ફેલાવી દીધો. ઉપર રચેલી-મુસલમાનોએ હિંદુસ્તાન ઉપર રચેલી-તમામ પરદેશી શાસકોએ હિંદુસ્તાન ઉપર રચેલી—શહેનશાહતના પાયામાં આવા માંહોમાંહેના ઝગડાથી નિર્બળ બનેલા રાજવીમાં રક્ત જ સિંચાય છે. અને હજી આજે પણ આપણે એ વાત તરફ દુર્લક્ષ્ય કરી રહ્યા છીએ.

એટલે આ રીતે પરસ્પર વેરનું સિંચન કરી એ કુટીલ સલામતખાં દૂર ખસી ગયો; અને પોતે વાવેલાં એ ઝેરી વૃક્ષના શાં ફળ આવે છે તે જોવાને માટે તત્પર થઇ રહ્યો. ઈર્ષાથી—વેરથી—ભંભેરણીથી બળી જળી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

રહેલા કિરણસિંહે અમરસિંહના તાબામાંની કેટલીક જમીન ઉપર પોતાનો અધિકાર જમાવી દીધો, અને એ જગ્યા ઉપર વ્યવસ્થા કરવા રહેલા અમરસિંહના સૈનિકોને તે સ્થળેથી દૂર તગડી મૂકયા. અમરસિંહને આ સમાચાર એકદમ ત્વરિત રીતે મોકલવામાં આવ્યા. ભયાનક ભોરિંગની ગુફામાં એક નિર્માલ્ય માનવીએ હસ્તપ્રવેશ કર્યો એવું એને લાગ્યું. એનાં અંગમાં ક્રોધનો આવિર્ભાવ થઇ ગયો. તેના વટ ઉપર ઝાંખપ આવી હોય-તેની વીરતાની કોઇએ ઘોરતમ હાંસી કરી હોય એવું એને લાગ્યું. તરત પોતાના સૈન્યોને લઇ ધસમસતો ક્રોધથી કંપતો એ પોતાની જાગીરમાં જઇ પહોંચ્યો અને કિરણસિંહ સામે યુદ્ધઘોષણા જાહેર કરી.

કિરણસિંહ પણ ઓછો પરાક્રમી ન હતો. તેની શિરાઓમાં પણ શુદ્ધ રાજપુતી રકત દોડધામ કરી રહ્યું હતું. સામો માણસ યુદ્ધ માંગે અને રાજપૂત યોદ્ધો એને યુદ્ધ ન આપે તો તો એની રાજપૂતી લજવાય. કિરણસિંહ પણ અસ્ત્રશસ્ત્ર સજી પોતાના સૈન્યને તૈયાર કરી, કૂચ કરતો પોતાની સરહદ સુધી આવી પહોંચ્યો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બંને પક્ષોએ પૂરતા જોરશોરથી લડાઇ શરૂ કરી દીધી. બે બિલાડીઓને લડતી જોઇ વાનરો જેમ ખુશ થાય તેમ દૂર બેઠો બેઠો મદારી અને માંકડાના ખેલની રમત રમતો સલામતખાં આ યુદ્ધ હૃદયમાં ઠંડક રાખી નિહાળી રહ્યો હતો.

લડાઇમાં રોજ કેટલાએ વીર યોદ્ધાઓનાં મરણ થતાં. ચોમેર ભીષણ હત્યાકાંડ મચી રહ્યો હતો. છતાં બંને રાજપૂત વીરો હતા. કેમ કરતાં પણ નાનીશીએ મચક આપવા તેઓ તૈયાર ન હતા. બંને પોતાને કોણ લઢાવી રહ્યું છે તે સમજતા ન હતા. અને સલામતખાંને તો બે હિંદુ રાજાઓ પોતપોતાના હિંદુ સૈન્ય સાથે કપાઇ મરે છે અને હાથે કરીને પોતપોતાની જાતને ક્ષીણ કરે છે એ નિહાળી ખૂબ જ આનંદ થતો હતો.

ઉપરાંત આ રીતની અમરસિંહની શક્તિનો હ્રાસ થવાથી તેની તાકાતમાં સાધારણ ઓટ આવશે અને અમરસિંહ તો કજિયાખોર છે—એને જાગીરની દેખરેખ રાખતાં નથી આવડતી—એવી રીતે ખોટાં ખોટાં આળ મૂકી શહેનશાહ સમક્ષ અમરસિંહ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

વિરૂદ્ધ ફરિયાદ પણ થઇ શકશે, એથી પણ તે ફૂલ્યો સમાતો ન હતો. પોતાની આ ધારણા અનુસાર એક દિવસ તેણે લાગ જોઇ શહેનશાહના કાનમાં ભંભેરણી શરૂ કરી. પરંતુ શાહજહાંને કાન હતા ને સાન પણ હતી, અને એટલે જ એ આવડા મોટા સામ્રાજ્યનો ભાર ઉઠાવી શકતો હતો.

એના દિલમાં અમરસિંહ વિરૂદ્ધની સલામતખાંની લાખો શિકાયતો હોવા છતાં જરા પણ માઠી લાગણી ઉદ્‌ભવી નહિ. સલામતખાંએ ઘણીએ દલીલો કરી. અમરસિંહને નાલાયક જાગીરદાર તરીકે ઠરાવવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ શહેનશાહ નગાધિરાજ હિમાચલના ગિરિશૃંગ શો અચલ રહ્યો. એ કિંચિત પણ સલામતખાંની દલીલોના પ્રવાહમાં તણાયો નહિ, એ જે કાંઇ કરતો હતો તે સર્વ સંપુર્ણ વિચાર કરી, સહેજ પણ ઉતાવળ કર્યા વિના, કરતો હતો. કોઇના કહેવાથી અમુક પગલાં લેવાં, ને અમુક નહિ, એમ એ કદી પણ માનતો નહિ. તે સલામતખાંથી અને અમરસિંહથી પૂર્ણપણે પરિચિત હતો; તેથી તેણે સલામ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

તખાંની લાખ મહેચ્છા હોવા છતાં પણ અમરસિંહને પદચ્યુત કર્યો નહિ. ઉલટું તેણે બંને જણને પોતાની પાસે બોલાવી, લડાઇ બંધ કરવા વિનંતી કરી; પોતે લવાદ તરીકે કામ કરશે એવી ખાતરી આપી; અને પોતાના વિશ્વાસુ ઈંજનેર ખાતાના વડા અબ્દુલ અજીજખાંને એ બંનેના રાજ્યની સીમાઓ નક્કી કરવા મોકલી આપ્યો. દુષ્ટ સલામતખાં અહીં પણ પોતાની નારદવિદ્યા ચલાવવાનું ભૂલ્યો નહિ. તે અબ્દુલ અજીઝખાં જે અતિ ન્યાયપ્રિય તેમ જ સત્યને વળગી રહેનાર હતો તેની પાસે ગયો; અને તેને ફોડવાની વૃથા કોશીષ કરવા લાગ્યો. તેની ઇચ્છા અબ્દુલ અઝીઝજાંનો ચુકાદો કિરણસિંહના પક્ષમાં આપવાની હતી; જેથી રાવ અમરસિંહને અસંતોષ થાય. અને ઉત્કટ અસંતોષ શું કાર્ય નથી કરાવતો? એટલે જો અમરસિંહના દિલમાં અસંતોષનો દાવાગ્નિ પ્રકટી ઊઠે તો તે શહેનશાહની આજ્ઞાને અવગણીને પણ પોતાની જાગીર પ્રાપ્ત કરવા મથે, અને પરિણામે તે શહેનશાહનો અણમાનીતો બને. પરંતુ અબ્દુલ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અઝીઝખાંએ તો એવા કંઇ કિસ્સાઓ જોઇ નાખ્યા હતા. એવી સામાન્ય ચઢવણીથી ભોળવાય એવો એ મનુષ્ય ન હતો. એણે જૂની સનંદો—દસ્તાવેજો વગેરે બરાબર તપાસી અમરસિંહની તેમ જ કિરણસિંહની જાગીરોની સીમાઓ વ્યવસ્થિત રીતે નક્કી કરી આપી. અને એ વહેંચણીથી કિરણસિંહ તેમ જ અમરસિંહ બંનેને પૂરતો સંતોષ થયો. શહેનશાહની નજરમાં અમરસિંહનું સ્થાન વધુ ઊંચું આવ્યું; કારણ કે અમરસિંહ જે હેતુસર લડાઇ જાહેર કરતી હતી તે બરાબર હતો. કિરણસિંહે સલામતખાંના ઉશ્કેરવાથી અમરસિંહની જાગીરનો ભાગ કબજે કરતો લીધો હતો, આથી ચૂકાદો અમરસિંહના પક્ષમાં જ આવ્યો હતો. દુષ્ટ સલામતખાંનું મુખ કોઇએ શાહી ચોપડી કાળું કર્યું હોય એવું થઇ ગયું હતું. તેણે આટલી બધી યુક્તિ લઢાવી, પણ તે સહેજ પણ કારગત ન નીવડી, અને અમરસિંહને રજમાત્ર પણ આંચ ન આવી.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અમરસિંહ એની ચાલબાજી સમજી ગયો હતો. તેથી તે હવે વિશેષત:સતર્ક રહેવા લાગ્યો. એક દિવસ સલામતખાં દરબારમાં મળ્યો હતો ત્યારે એવાં વ્યંગાત્મક વાગ્બાણોનો મારો અમરસિંહે ચલાવ્યો હતો કે સલામતખાં બિચારો શરમનો માર્યો નીચું જોઇ ગયો હતો. બધા દરબારીઓમાં પણ તેનું સ્થાન હલકું પડયું હતું. તેનાં આ પ્રકારના અપમાનથી તે વધુ છંછેડાયો. દોરડું બળી જાય પરંતુ કદી પણ પોતાના વળને છોડતું નથી. શ્વાનનું પુચ્છ જમીનમાં જડી દો પણ બહાર નીકળશે એટલે વક્ર ને વક્ર જ રહેવાનું ! તેમ જ સલામતખાંનું થયું. પોતાની આ ભારી નિષ્ફળતાથી એ વધુ કૃધ્ધ થયો અને કોઈ પણ હિસાબે પોતાનું ધાર્યું કરવાનો તેણે મન સાથે પાકો નિર્ધાર કરી દીધો. ઉપરાંત તારા પોતના સકંજામાં સપડાવાની ન હતી, તેથી પણ તેના દિલમાં આગ તો સળગતી હતી જ.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પ્રકરણ ૯ મું

તારાની સગાઈ

તે સમયે ઉદેપુરમાં રાણો જગતસિંહ રાજ્ય કરતો હતો. તેનો એક પુત્ર હતો. તેનું નામ રાજસિંહ હતું. રાણા પ્રતાપના સર્વ ગુણો રાજસિંહમાં ઉતર્યા હતા. રાણા પ્રતાપ જેવો જ તે બહાદુર, રણશૂરો અને અટંકી હતો. આ સ્વરૂપવાન રાજકુમાર રાજસિંહ સાથે પોતાની કન્યા તારાના વિવાહ કરવાનું અમરસિંહે નક્કી કર્યું. કારણ કે સલામતખાંના દુષ્ટ ઉદ્દેશો ન સમજી શકે એટલો બેવકુફ તો તે ન હતો જ. તેથી જ જેટલી ત્વરાથી બને તેટલી ત્વરાથી તારાને વિદાય કરવાની ફીકરમાં તે પડ્યો હતો. મહારાણા જગતસિંહની પાસે પોતાના રાજગોરને અમરસિંહે મોકલી આપ્યો. સાથે પોતાની પુત્રી તારાનું શહેનશાહના સર્વશ્રેષ્ઠ ચીતારાએ ચીતરેલું સજીવંત ભાસતું એક ચિત્ર પણ મોકલ્યું હતું.

રાજગોર મહારાણા જગતસિંહ પાસે ગયો અને અમરસિંહે મોકલાવેલી ભેટસોગાદો સુપ્રત કરી કુમારી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

તારા માટે રાજકુમાર રાજસિંહની માંગણી કરી. અમરસિંહની વીરતાની હિંદુ રાજાઓને જાણ હતી. અમરસિંહ જેવો ઉત્તમોત્તમ યોદ્ધો પોતાનો આ રીતનો સંબંધી બને એથી વિશેષ હર્ષની વાત મહારાણા જગત-સિંહ માટે અન્ય શી હોઇ શકે? તેણે રાજકુમાર રાજ-સિંહને એ બાબત પુછી બીજે દિવસે ઉત્તર આપવાનું રાજગોરને જણાવ્યું. રાજગોર પોતાને ઉતારે ચાલ્યો ગયો. અને જગતસિંહ રાજસિંહના ખંડ તરફ જવા નીકળ્યો તેણે રાજગોર પાસેથી તારાનું ચિત્ર લઇ લીધું હતું.

રાજસિંહ તે વખતે તેના પરમ મિત્ર રણધીર સાથે વાર્તા–વિનોદ કરી રહ્યો હતો. રણધીર જગત-સિંહના પ્રધાનનો પુત્ર હતો. બંને બાળપણમાં એક સાથે જ ઉછર્યા હોવાથી તેમનામાં સેવક અને સેવ્ય એવો ભેદભાવ રહ્યો ન હતો. બંને એકબીજાની ખૂબ નીકટ આવી ગયા હતા. રાજસિંહને રણધીર વગર ન ચાલે અને રણધીરને રાજસિંહ વગર ન ચાલે! મૃગયા કરવા જવાનું હોય કે પછી ઉદ્યાનમાં વિહાર કરવા જવાનું હોય, બન્ને જણા હંમેશાં સાથે જ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

રહેતા. મહારાણા જગતસિંહ અને વૃદ્ધ પ્રધાન પણ તેમની આ મૈત્રતા અતિશય પ્રસન્ન હતા. બન્ને જણ ભવિષ્યમાં નામ કાઢશે એવી સહુની ખાત્રી હતી.

જ્યારે જગતસિંહ રાજકુમારના ખંડમાં દાખલ થયો ત્યારે એ બન્ને મિત્રો વિવાહને લગતીજ અન્યો-ન્યની મશ્કરી ઉડાવી રહ્યા હતા.

'બેટા રણધીર!' પાછળથી જગતસિંહનો અવાજ સંભળાયો. બન્ને જણની જગતસિંહ તરફ પુંઠ હતી. જગતસિંહનો અવાજ સાંભળી બન્ને જણા અતિશય શરમાઇ ગયા. કદાચ પિતાએ પોતાનો વિનોદ સાંભળ્યો હશે તો! રણધીરથી તો મસ્તક ઊંચું જ ન કરી શકાયું. એ બિચારો તો અનીમેષ નયને પોતાના પગ તરફ દષ્ટિ કરી રહ્યો હતો.

'બેટા રણધીર!' ફરીથી જગતસિંહનો અવાજ આવ્યો. રણધીર ગભરાતો ગભરાતો જગતસિંહ પાસે જઇ નમસ્કાર કરી ઉભો રહ્યો. રણધીરના હાથમાં જગતસિંહે તારાનું ચિત્ર મુકયું અને તેને ધીમેથી સર્વ બીનાથી પરિચીત કરી, રાજસિંહનો આ સબંધ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બાબત શું મત છે તે જાણી લેવાનું કહ્યું. તે બાદ પોતે મહારાણીને આ વાતની જાણ કરવા અંતઃપુર તરફ રવાના થઇ ગયો. હવે બન્નેના જીવમાં જીવ આવ્યો. રણધીર અને મહારાણા જગતસિંહ રાજસિંહથી ઘણા દૂર ઉભા હતા એટલે રાજસિંહ તેમની વચ્ચે શી વાત-ચીત ચાલે છે તે સમજી શકયો ન હતો. માત્ર તેણે તેના પિતાને રણધીરના હાથમાં પેલું ચિત્ર મૂકતાં જેયા હતા. જગતસિંહ જેવો ચાલ્યો ગયો કે તરત જ તે ઉભો થઇ રણધીર પાસે દોડ્યો અને પિતાજી સાથે એને શી ખાનગી વાતચીત થઇ તે સંબંધી પુછપરછ કરવા લાગ્યો.

'હવે કહું છું. આટલો અધીર શાનો બને છે? લે! પિતાજીએ મારે માટે એક સુંદર ભાભીની શોધ કરી છે.' એમ બોલી, રણધીરે રાજકુમારના હાથમાં તારાનું ચિત્ર મુકી દીધું. રાજકુમાર તો એ જીવંત ચિત્રને અવાકપણે નીહાળી જ રહ્યો. સુંદર, સપ્રમાણ, સુવિક-સીત તારાની દેહયષ્ટી ચિત્રમાં નીહાળીને તે અતિશય પ્રસન્ન થયો,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

'કેમ ચિત્ર પસંદ છે ને?' બ્રહ્માએ નવરા બેસીને જ તારા માટે આવી રૂડી રૂપાળી સુંદરી સર્જી છે.' રણધીર બોલ્યો.

'પણ રણધીર, આ કોણ છે? કોની પુત્રી છે?' રાજસિંહ અધિરાઇથી બોલી ઉઠ્યો. રાજસિંહની અધિરતા રણધીરથી છુપી ન રહી. તે બોલ્યો.

'મિત્ર, વીર અમરસિંહનું નામ તો તેં સાંભળ્યું જ છે. ગયે વર્ષે આપણે અરવલ્લીમાં મૃગયા માટે ગયા હતા તે વેળા આપણને અમરસિંહનો ભેટો થયો હતો. યાદ છે તને? એક બાજુથી વનનો વનરાજ ધસતો હતો અને બીજી બાજુથી વાઘ અને વાઘણ આપણા તરફ ધસી રહ્યાં હતાં. હું અને તું બંને ફસાઇ ગયા હતા. તે વેળાએ દૂરથી ભાલાનું નિશાન લઇ પેલા ભયંકર સાવજને ભાલાના એક જ ઘાએ વીંધીને; જેણે યમગૃહે રવાના કર્યો હતો અને આપણને નવી જીંદગી અર્પી હતી, તે અમરસિંહની આ સ્વરૂપવાન પુત્રી છે. તારા એનું નામ. અરાઢ વર્ષની એની ઉમર છે. તલવાર, ભાલો, આદિ શસ્ત્રવિદ્યાની જાણકાર છે.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સૌંદર્યવતી છે, તે તો તું આ ચિત્ર ઉપરથી જોઇ શક્યો છું. અને શીલવતી છે–હોવી જોઇએ—એમ એનાં મુખ ઉપર ચિત્રકારે આંકેલી રેખાઓ ઉપરથી હું કહી શકું છું. વળી અમરસિંહ જેવા અટંકી વીરની એ પુત્રી છે. જેના પિતાએ માત્ર પોતાના પિતાની આજ્ઞાનું પાલન કરવા પોતાનો જોધપુરની ગાદી ઉપરનો હક્ક છોડી દીધો હતો અને પોતાની અપરમાતાના પુત્ર યશવંત-સિંહને સિંહાસનારૂઢ થવા દીધો હતો, એવા ભિષ્મસમ ત્યાગી વીરની એ પુત્રી છે. એટલે સંસ્કારી હશે એમાં પણ શંકા નથી. પિતાજી મને તારો શો મત છે, તે પુછવાનું સૂચના કરતા ગયા છે. અને મારે હમણાં ને હમણાં તેનો પ્રત્યુત્તર આપવા જવાનું છે. બોલ, તારો શો મત છે?'

'એ પહેલાં તારી શી માન્યતા છે તે તો જણાવ.' રાજસિંહે પૂછયું. બંને મિત્રોમાં અતિશય ઘનીષ્ટતા હતી.

'આટલા લંબાણપૂર્વકનાં વર્ણન પછી પણ મારી ઇચ્છાની તને ખબર ન પડી? અરે બેવકુફ, લક્ષ્મી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ચાંલ્લો કરવા આવે ત્યારે તે વળી ડાચું ધોવા જવાતું હશે? મારી તને સ્પષ્ટ સલાહ છે કે, તું જરૂરથી આ સંબંધ સ્વીકારી લે.' રણધીરે સલાહ આપી.

'બીજી બધી રીતે જાણે બધું જ બરાબર છે. પરંતુ આખરે તો અમરસિંહ મુગલ દરબારમાં જ નોકરી કરે છે ને? મોગલ બાદશાહના દીધેલા ટુકડાઓ પર જીવન ગુજારતા અને એની તાબેદારી ઉઠાવતા નોકરની કન્યા આપણને ખપે?' રાજસિંહે વાંધો કાઢ્યો.

'અરે મૂર્ખ, અમરસિંહનો મુગલો સામેનો તિરસ્કાર તો સર્વને જાણીતો છે. અને એટલા માટે તો એ શાહી દરબારમાં અતિશય અપ્રિય થઇ પડ્યો છે. એના હાથે તો કેટલાએ હિંદુ લોકોનો ઉદ્ધાર થયો છે. બતાવ, એણે કદી પણ મુસલમાન શહેનશાહનો પક્ષ લઇ કોઇ પણ રાજપૂત રાજાને હેરાન કર્યો છે? ઉલટાનું, દીલ્હીમાં કે આગ્રામાં જ્યાં જ્યાં શાહજહાંના મુસલમાન અધિકારીઓએ હિંદુ પ્રજાજનો ઉપર જુલમો ગુજાર્યા છે, ત્યાં ત્યાં અમરસિંહ ઢાલ બન્યો છે અને એ પાપીઓને યોગ્ય શિક્ષા શહેનશાહ પાસે અપાવી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

છે. શહેનશાહની એને રજમાત્ર દરકાર નથી. માત્ર શાહજહાંને એની વીરતાની કદર કરી, અને એ કદરના પરિણામે કૃતજ્ઞતા દાખવવા બદ્દલ અમરસિંહ એના દરબારમાં રહેલો છે. માટે, તું એક મુસલમાન દરબારના મુગલ શહેનશાહના તાબેદારની કન્યાનું પાણીગ્રહણ કરવા તૈયાર થયો છું, એમ તલભાર પણ ન માનીશ. અમરસિંહે તો મુગલ દરબારમાં નોકરી કરીને પણ હિંદુઓનું નામ ઉજાળ્યું છે. એવા વીર સમરશોખીનની પુત્રીનો સ્વિકાર કરવામાં રજમાત્ર પણ હીણપદ નથી. વળી એવો મહાબળવાન રાજપૂત યોદ્ધો આપણા પક્ષમાં હશે તો તો પછી સુવર્ણમાં સુગંધનો આવિર્ભાવ થવા જેવું થશે. માટે મારૂં માને તો હવે સહેજ પણ કચવાટ વીના—કોઈપણ જાતના બીજા વિચાર વિના તું બેધડક હા પાડી દે.'

એટલામાં તો બહારથી દરવાને આવી જણાવ્યું કે રાવ અમરસિંહનો રાજગોર રાજસિંહને મળવા માંગે છે. રાજસિંહે રણધીર સામે જોયું. રણધીરે સંમતી દર્શાવી; અને તેને તરત જ હાજર કરવા દરવા-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

નને જણાવ્યુ. થોડીક ક્ષણમાં રાજગોર ત્યાં ઉપસ્થિત થયો. આજુબાજુ દૃષ્ટિપાત કરી તે બોલ્યો.

'યુવરાજ, મારે આપની સાથે એકાંતમાં એક અગત્યની વાત કરવી છે.'

'અહીં એકાંત જ છે. આ મારી પાસે ઉભા છે તે મારા પરમ પ્રિય મીત્ર છે. તેમનાથી મારે કશું જ વિશેષ અંગત નથી. આપને જે કાંઇ કહેવું હોય તે ઘણી જ ખુશીથી કહી શકો છો.' રાજસિંહે જણાવ્યું.

'તો પણ....' રાજગોર બોલ્યો.

'મેં આપને જણાવ્યું ને કે એનાથી મારે કશું જ અજાણ્યું નથી. તમારે જે કાંઇ કહેવું હોય તે વિના સંકોચે જણાવો.' રાજસિંહે રાજગોરને પૂરૂં બોલવા પણ ન દીધો.

'ભલે.' કહી રાજગોરે પોતાના બટવામાંથી એક વાંસની ભુંગળી કાઢી રાજસિંહના હસ્તમાં મૂકી દીધી. જલદી જલદી રાજસિંહે એ ભુંગળીમાંથી એક પત્ર બહાર કાઢયો. એ પત્ર તારાનો હતો. સુંદર અને

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

મરોડદાર અક્ષરે તે લખવામાં આવ્યો હતો. આખો પત્ર રાજસિંહે વાંચી જોયો. અને તે બાદ તેણે તે પત્ર રણધીરના હાથમાં મુકી દીધો. રણધીરે તે પત્ર વાંચ્યો. પત્રમાં નીચે મુજબ લખેલું હતું.

'રાજકુમાર રાજસિંહ;

પત્ર મળશે એટલે અચરજ તો થશે જ. તેમ જ પત્ર લખનારની આટલી બધી ધૃષ્ટતા જોઇ કદાચ તેના ઉપર આપની અવકૃપા પણ થશે. તો પણ એ અવ-કૃપાનો ભય વેઠીને પણ મારે જે વિદીત કરવું છે તે કરીશ.

રાજકુમાર! મારા પિતાજીએ મારા માટે તમારી માંગણી કરી છે, એ હવે આપ જાણતા હશો જ. કદાચ આ દાસીને તમે તમારા લાયક ન પણ સમજો. તો પણ મારી સ્થિતિનો જો તમે ખ્યાલ કરશો તો તમે એક સંકટગ્રસ્ત અબળાની વહારે જવાના રાજપૂતી સ્વભાવને નહિ જ વિસરી શકો. આપના પૂર્વજ મહારાણાં પ્રતાપની મોગલો માટેની તિરસ્કારવૃતિ તમારામાં પણ એટલી જ પ્રદીપ્ત હશે. તમને કદાચ થશે કે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

મોગલ શહેનશાહની નોકરી સ્વીકારનારની પુત્રી સાથે લગ્નસંબંધ કેમ બાંધી શકાય ? પણ કુમાર, મુગલની નોકરી સ્વીકારે કાંઇ મુગલ બની નથી જવાતું. ઉપ-રાંત પિતાજીને મારા દાદાએ અન્યાય કરી રસ્તે રઝળતા કરી મૂકયા હતા, તે પણ તમે જાણતા હશો જ. આવા સંજોગોમાં મારા પિતાએ દીલ્લીપતિનું દાસત્વ એટલા માટે સ્વિકાર્યું કે શહેનશાહે તેમની વીરશ્રીની કદર કરી હતી. અત્યારે પણ શહેનશાહના શાહી દરબારમાં મારા પિતાજીનું સ્થાન શહેનશાહના એક અંગત મિત્ર જેવું છે. અને એટલે જ તે દીલ્લીપતિનો આશરો છોડી દેતાં અચકાય છે. સખ્યભાવે લંબાવેલો હાથ ક્ષત્રિય બચ્ચો કદી પાછા વાળતો નથી, એ સૂત્ર તો તમે જાણતા હશો જ. અને એટલે જ પિતાજી આજે શહેનશાહનો સાથ છોડી દેતા નથી. વળી સંકટ સમયે સહાય કરનાર સહાયકને વિસ્મરી જવું એ રાજપૂતના લક્ષણ નથી. એટલે એમની મુગલ દરબારમાં નોકરી છે એથી જ જો તમને આ સંબંધમાં વાંધો આવતો હોય તો જરૂરથી એવી ભાવના દૂર કરશોજી.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

એક અગત્યની વાત જણાવું. આપ જેમ બને તેમ જલદીથી આપણો સંબંધ બંધાય તેવી તજવીજ કરવા કૃપા કરશો. દુષ્ટ મોગલોની અધમવૃત્તિથી તો આપ પરિચિત હશો જ. જેમજેમ મારી ઉંમર વધતી જાય છે. તેમતેમ મને આ મુગલો તરફથી વિશેષ ને વિશેષ ભય લાગતો જાય છે. જો કે મારા વીર પિતાની છત્રછાયા નીચે એ ભય નકામો છે, એ સાચી વાત છે. પરંતુ પિતાજીની ગેરહાજરી હોય તે વેળા મારી શી દશા થાય એ હું કલ્પી શકતી નથી. એક રાજપૂત કુંવરીને આવો વલોવાટ ન શોભે એ સાચી વાત છે. તો પણ, આ કિંકરીને આવી કફોડી સ્થિતિમાંથી ઉદ્ધારી તમારા ચરણોમાં જેમ બને તેમ જલદીથી સ્થાન આપવા કૃપા કરશો.

અહીં સલામતખાં નામનો એક મુગલ સરદાર છે. મારા તરફ તેની વર્તણુક રજમાત્ર પણ સારી નથી. મને એનો ભય ચોપાસથી રહે છે. અને નિરાંતની નિદ્રા પણ લેવાતી નથી. એ દુષ્ટ મને પ્રાપ્ત કરવાના યત્નોમાં નિષ્ફળ જવાથી પિતાજીને

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

કનડી રહ્યો છે. હમણાં જ તેણે રાવ કિરણસિંહને તેમજ મારા પિતાજીને લડાવી માર્યા. પિતાજીને પોતાના બાહુબળ ઉપર અડગ વિશ્વાસ છે. એટલે કપટી સલામતખાં ક્યારે પોતાની કૂટનીતિમાં ફાવી જશે કહી તે શકાય તેમ નથી. પિતાજી ભોળા છે. એમનામાં આટલી લાંબી વિચાર કરવાની શક્તિ નથી. વળી આવી નિર્બળતાની વાત એમને કાને નાંખવી એ પણ નર્યું મૂર્ખતાભરેલું છે. એટલે રાજકુમાર! મારી આપને એક જ નમ્ર વિનંતી છે કે આપને કશો અંગત વાંધો ન હોય, તો જરૂરથી આ સંબંધ ઝટપટ સ્વિકારશો અને આપના કૃપાળુ ચરણાર્વિંદમાં મને જેમ બને તેમ જલદીથી સ્થાન આપવાની મારા ઉપર દયા કરશો.

આપને મેં નજરે કદી પણ નિહાળ્યા નથી, છતાં આપણને એકબીજાં માટે જ વિધાતાએ સર્જ્યાં ન હોય એવું લાગે છે. આપ સિવાય હું અન્ય કોઈને પણ પરણવાની નથી. મેં મનોમન તમને મારા હૃદયેશ્વર માની લીધા છે. રાજપૂત કુંવરીઓના ટેકથી તમે સુવિ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

દીત હશો જ. એટલે બીજું કશું નહિ, તો શરણે આવેલા નિરાશ્રીતને આશ્રય આપવા જેટલી કૃપા જરૂર દાખવશો.

પ્રથમ પરિચયે વિશેષ તો શું લખું? મારી વિનંતી અમાન્ય કરશો મા. એ જ. આપની વિશાળ છત્રછાયામાં સમાઇ જવા ઇચ્છતી.

આપની કિકરી
'તારા'

રણધીર પ્રસન્નચિત્તે આખોએ પત્ર વાંચી ગયો. અને પછી તેણે રાજકુમારને પુછયું.

'બોલ, રાજસિંહ, આથી અન્ય વિશેષ તું શું માંગે છે? હવે ના પાડવી એ તો આપણા કુલગૌરવને બટ્ટો લગાડવા જેવું છે. બોલ તારો શું મત છે?'

'જે તારો મત એ મારો મત. જીવનભર આપણા પરસ્પર એકમતના થઇ રહ્યા, તો આમાં પણ કાંઇ બેમત થશે? જા પિતાજીને જલદીથી નિર્ણયની જાણ કર.'

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

'હવે કરીએ છીએ. એટલી બધી ઉતાવળ શાનો કરે છે? હજી તો ભેંસ ભાગોળે છાશ છાગોળે ને ઘેર ધમાધમ જેવો ઘાટ છે.' રણધીર મજાક કરતો બહાર નીકળી ગયો. દૂર ઉભેલા રાજગોરને રણધીરે રાજસિંહના નિર્ણયની જાણ કરી. ખુશ થતો, રાજગોર રાજસિંહ પાસે આવી કહેવા લાગ્યો.

'ઇશ્વર આપનું કલ્યાણ કરે. આપનું જોડું સુંદર રીતે દીપી ઉઠશે. કુમાર! તારાબેનને યોગ્ય હો તો માત્ર તમે જ છો. ત્યારે હું આપની રજા લઉં, કશું કહેવડાવવું છે આપને? તારાબેને પુછવાનું કહ્યું હતું.' રાજગોરે રાજસિંહને પૂછ્યું.

'ઉભા રહો, મહારાજ. હું એક પત્ર લખી આપું છું તે બરાબર સંભાળીને તારાને આપી દેશો.' એમ બોલી તરત જ રાજસિંહ પત્ર લખવા બેઠો.

'હૃદયેશ્વરી!

તારો પત્ર મળ્યો. વાંચી ઘણો જ આનંદ થયો. મેં તો તને મારે લાયક ગણી પણ તું મને ગણશે કે કેમ એ પ્રશ્ન છે.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

દુષ્ટ યવનોની દુષ્ટતાથી હું પરિચિત છું જ. જેમ બને તેમ જલ્દીથી તને મારી પાસે બોલાવી લેવા પ્રયત્ન કરીશ. યવનોની રજમાત્ર ચિંતા કરીશ નહિ. જ્યારે પણ તને સંજોગો પ્રતિકુળ જણાય અથવા તને કોઇ યવનની કપટી ચાલબાજીની જરા શી પણ ગંધ આવે, તો તું બેધડક મને લખી જણાવજે. એક અબળાનું રક્ષણ કરવાને માટે તો કેટલાએ ક્ષત્રિયોએ પોતાના પ્રાણ ન્યોચ્છાવર કર્યા છે. આજથી હું પણ તને મારા મનમંદિરની મહારાણી માની લઉં છું. મારા હૃદયસિંહાસન ઉપર હવે માત્ર તું જ આરૂઢ થઇ શકશે, અન્ય કોઇ નહિ.

તારૂં ચિત્ર અતિશય મનોહર હતું. ચિત્ર જોઇને જ તારા રૂપ, ગુણ સર્વેનો પરિચય હું પામી ગયો છું. મારૂં ચિત્ર હું રાજગોર સાથે મોકલાવું છું.

વિશેષ શું લખવું તે સમજ પડતી નથી. ફરીથી જણાવું છું કે જ્યારે પણ તું કોઇ મુશ્કેલીમાં મૂકાય કે તરત જ મને લખી જણાવજે.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

હું જરૂરથી તારી મદદે આવી પહોંચીશ. જો કે વીર અમરસિંહ જેવાની પુત્રીને માત્ર એના પિતાનું રક્ષણ જ પૂરતું છે, છતાં પણ તું મનમાં રજ-માત્ર પણ સંકોચ ન લાવતાં મને લખી જણાવજે.

તને મળવા મારૂં મન ઉત્સુક બની રહ્યું છે.

લિ.

દર્શનાભિલાષી

રાજસિંહ

આ પ્રમાણે પત્ર લખી રાજસિંહે તેને પેલી વાંસની ભુંગળીમાં મૂકી રાજગોરને આપ્યો. એનું મન આનંદથી થનગની રહ્યું હતું; આવેશમાં ને આવેશમાં આવી તેણે તેના ગળામાં લટકતો અમૂલ્ય રત્નજડીત હાર કાઢી રાજગોરને દક્ષિણામાં આપી દીધો. આશીર્વાદ આપી રાજગોર ચાલ્યો ગયો.

દૂર દ્વારમાં ઊભા ઊભા મહારાણા જગતસિંહ, તેની મહારાણી તથા રણધીર, યુવરાજ રાજસિંહની આવેશમયતા ઉપર હસી રહ્યા હતા. સર્વે આ સંબંધથી પ્રસન્ન થયા હતા.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પ્રકરણ ૭મું

અમરસિંહનો આનંદ

રાજસિંહનો સંબંધ સ્વીકારતો સંદેશો લઇ રાજગોર બનતી ઝડપથી દીલ્હી પાછો આવ્યો અને અમરસિંહને એ સુસમાચારથી વાકેફ કર્યો. તારા અને તારાની સાવકી માતા ચંદ્રાવતી પણ આ સમાચારથી ખૂબ જ ખુશ થયાં. અને તેમને એક પ્રકારનો દીર્ઘ સંતોષ થયો.

રાજગોરે રાજસિંહે આપેલું પોતાનું ચિત્ર તથા પત્ર બંને તારાને આપી દીધાં. પત્ર વાંચતાં તારાના આનંદની અવધી આવી ગઇ. તેના મગજ ઉપરથી જાણે મોટો પહાડ ખસી ગયો હોય એટલી પ્રફુલ્લીત તે થઇ ગઇ. કારણ કે સલામતખાંની હરકતો દિનપ્રતિદિન વધતી જ જતી હતી. રસ્તામાં ભેટો થતાં; તે દુષ્ટ, નિર્દોષ તારા તરફ અસભ્ય ઇશારા કરતાં ચૂકતો નહિ. બિચારી તારા આ બીના પિતાની સમક્ષ કહેતાં શરમાતી હતી. ઉપરાંત એના પિતાનાક્રોધથી પણ એ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સુપરિચિત હતી. કદાચ નાનકડી કોઈ વાત ઉપરથી મોટું થઈ પડે એ ભયથી એણે તો ચૂપ રહેવામાં જ સલામતી સમજી હતી. જો કે તેની સાવકી માતા ચંદ્રાવતી એની પુત્રીની ચિંતા બરાબર રીતે સમજી ગઈ હતી. અને અપર માતા હોવા છતાં પણ પોતાની પુત્રી હોય તેમ સમજી તેને દિલાસો આપતી. ચંદ્રાવતીમાં તારા પણ પોતાની મૃતઃપ્રાય થયેલી માતાને વિરાજમાન થતી નીહાળતી. બંને એક લોહીનાં ન હોવાં છતાં પણ બંને વચ્ચે ખૂબ સ્નેહ હતો. તેથી આ સંબંધથી બીજાં બધાં ખૂશ થયાં, તે સવ કરતાં વિશેષ તો આ માદિકરીને આનંદ થયો.

અમરસિંહે એ દિવસે બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવ્યું. પોતાના મહેલમાં દીપાવલી પ્રગટાવી. વળી રાજજોષીને બોલાવી વિવાહ કરવાની માટેની તિથિ શોધવા જણાવ્યું. રાજજોષીએ મૂહૂર્ત પણ શોધી આપ્યું. જોષીને યથાયોગ્ય દક્ષિણા આપી વિદાય કરવામાં આવ્યો. અને વિવાહને માટે જેમ બને તેમ જલદીથી તૈયારિઓ થવા માંડી.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સલામતખાંને. આ બાબતની જાણ થતાં જ તે રાતોપીળો થઇ ગયો. પોતાની ઇચ્છીત વસ્તુ કોઇ અન્ય પડાવી જાય તે તેનાથી સહન થઈ શકે એમ ન હતું. આથી એણે કોઈ નવી રમત રમવાને માટે વિચારણા ચલાવવા માંડી. દ્યુતમાં પરાજીત થનાર ખેલાડી જેમ દ્વિગુણિત ઉત્સાહથી દાવ ખેલે તેમ તેણે પણ એક ભયંકર ષડ્યંત્ર રચવાને માટે તૈયારીઓ કરવા માંડી. એ ષડયંત્રના પ્રારંભ માટે અનુકુળ મોકાની રાહ જોઇ તે ચુપ બેસી રહ્યો હતો, અને એ મોકો પણ જાણે સલામતખાંને શોધતો ન હોય તેમ આવી મળ્યો. સલામતખાંએ પોતાની રમત આદરી દીધી. આ વેળાએ તે 'મરવું કે મારવું'ના નિશ્ચય ઉપર આવી ગયો હતો. કોઇ પણ હિસાબે અમરસિંહને પરાજીત કરી અમરસિંહની સૌન્દર્યવંતી પુત્રી તારાને હસ્તગત કરવા તેણે આ વેળા ગંભીરપણે વિચાર કર્યો હતો.

પ્રકરણ ૮ મું

શયતાનનો શર્ત

અમરસિંહ શિકારનો ખૂબ જ શોખીન હતો, એ વાત આગળ ઉપર કહેવાઇ ગઇ છે જ. બાદશાહ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

શાહજહાંની સાથે તે પ્રત્યેક વેળા શિકારમાં સાથે હોય જ! તેમ છતાં પણ એનાં શિકારશોખીન આત્માને કોઈકોઈ વાર એકલાં એકલાં પણ મૃગયાર્થે જવાનું મન થતું. અને એ શોખની તૃપ્તી માટે એ કેટલીએ વાર અરવલ્લીની તળેટીમાં આવેલા વિશાળ નિગૂઢ અરણ્યોમાં જતો અગર તો પછી હિમાલય તરફનાં જંગલોમાં ચાલ્યો જતો. જ્યારે જ્યારે તે એકલો શિકાર માટે જતો, ત્યારે ત્યારે તેને હંમેશાં શાહજહાં પાસે શિકારે જવાની મંજુરી લેવી પડતી. કારણ કે અમરસિંહ ઉપર જ તમામ શાહી સેનાનો આધાર હતો. અને પ્રતિકુળ પરિસ્થિતિમાં જો અમરસિંહ હાજર ન હોય તો શહેનશાહની સ્થિતિ કફોડી થવાનો ભય હતો. આથી જ્યારે જ્યારે તે જંગલમાં એકલો શિકાર કરવા જતો, ત્યારે હમેશાં તે શહેનશાહ શાહજહાંની મંજુરી લીધા બાદ જ જતો. ઘણું કરી શહેનશાહ તેને વારંવાર આ રીતે પોતાનાથી દૂર જવા દેતો નહિ.

એક દિવસ અમરસિંહના મસ્તકમાં મૃગયાનો કીડો સળવળી આવ્યો. રજાની મંજુરી લેવા માટે તે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

શહેનશાહ સમક્ષ ઉપસ્થિત થયો અને પોતાની સાત દિવસની રજા મંજૂર કરવા એણે વિનંતી કરી. શહેનશાહ હસતાં હસતાં કહેવા લાગ્યા, 'આવી રીતે આપના જેવા મોભાવાળા સેનાપતિએ વારંવાર રજાની મંજૂરી માંગવી જોઇએ નહિ. જે વીર સેનાપતિને હસ્તક સારી શાહી સેનાનું સંચાલન સુપ્રત કરવામાં આવેલું છે, તે એક દિવસ પૂરતો પણ રાજધાની છોડી કેવી રીતે જઇ શકે? તમે જ તેનો વિચાર કરો.

સમય કપરો છે. ચોપાસથી દુશ્મનોના અશ્વોના ડાબલાના પડઘા સંભળાઈ રહ્યા છે, તે સમયે માત્ર શિકાર ખેલવા માટે તમે રજા લેવા આવો એ શું અજુગતું નથી?"

શહેનશાહનાં આ વચનો સાંભળી અમરસિંહ બીજું કશું તો ન બોલ્યો, પરંતુ તેના દીલમાં થયેલા અસંતોષને કારણે તેના કાંતીમાન મુખારવિંદ ઉપર ઉદાસીનતાની આભા આવીને શ્રાવણ માસની વાદ-ળીની જેમ અદૃશ્ય થઈ ગઇ. ગુસ્સાને લઇને એક ક્ષણ પર્યંત તેનું સમસ્ત શરીર ધ્રૂજી ઉઠયું. ચતુર શહેનશાહનાં

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ચકોર નયનોથી આ બીના અદૃશ્ય ન રહી શકી. તે સમજી ગયો હતો કે, અમરસિંહને આ રીતે શિકારે જતો રોકવો યોગ્ય નથી. કારણ કે મૃગયા એ તો એના જીવનનો પરમ આનંદ હતો. આથી તેણે વિવેક દેખાડવા માટે બાજુમાં બેઠેલા અમરસિંહના આદ્ય શત્રુ સલામતખાંને અમરસિંહને શિકાર માટેની રજાની મંજૂરી આપવી કે નહિ તે સંબંધી મત પૂછયો. શહેનશાહને ગળા સુધી ખાત્રી હતી કે, સલામતખાં અમરસિંહની વિરૂદ્ધમાં જ પોતનો અભિપ્રાય પ્રગટ કરશે.

સલામતખાં પૂરતા વિવેકથી અદબસર મુજરો કરી બોલ્યો, 'જહાંપનાહ, બેઅદબી માફ કરશો. પણ જો મારો જ મત પુછતા હો તો મારે સ્પષ્ટ રીતે જણાવવું જોઇએ કે અમરસિંહની યોગ્ય તેમજ અયોગ્ય બધી જ વિનંતી આપે માન્ય રાખી તેમને એટલા બધા છાપરે ચઢાવી દીધા છે કે ન પુછો વાત. અને તેને પરિણામે કોઇપણ સંજોગો કે વિષમ પરિસ્થિતિનો તલભાર પણ વિચાર કર્યા વિના પોતાની મરજી પડે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ત્યારે એ આ પ્રકારની રજાને માટે માંગણીઓ કરે છે. શિકાર નહિ કરવા જશે તો શું ખાટુંમોળું થઇ જવાનું છે? ઉલટાનું બિચારાં વનનાં બેચાર પ્રાણીઓની હત્યા બચશે.

'નામદાર મારી ધૃષ્ટતાને જરૂર માફ કરશે; એવી આશા રાખીને જ જણાવું છું કે; એમના જેવા સેનાપતિથી કોઇ પણ સંજોગોમાં, કોઇ પણ કારણવશાત રાજધાની સુની મુકાય જ નહિ. પરંતુ એમના કોઇ એટલો બધો સ્નેહ બતાવ્યો છે કે આપને ઉપર એમના દોષ દીસતા જ નથી.

'તે છતાં પણ આપને મારું એક નમ્ર સુચન છે. આ વેળા અમરસિંહની રજાને માટેની માંગણીનો સ્વિકાર કરવામાં આવે અને ભવિષ્યમાં આ પ્રકારની માંગણી ન કરે એવી ચેતવણી આપવામાં આવે. આ વેળાની રજાની મંજુરી પણ તેને એક શર્તે જ આપવામાં આવવી જોઇએ. જ્યાર તે માત્ર સાત દિવસની રજાની માંગણી કરી રહ્યા છે, ત્યારે તે ભલે સાત દિવસ રજા ભોગવે; પરંતુ સાત દિવસ પૂરા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

થાય અને તો પણ જો તે પાછા ન ફરે, તો જેટલા દિવસ મોડા હાજર થાય તેટલા દિવસના, એક દિવસના એક લાખ રૂપિયાના દંડના હિસાબે જેટલા રૂપિયા દંડના થાય તે બધા જ તેઓ રોકડા આપે. જો તેઓ એટલા રૂપિયા દંડ ન આપી શકે તો તેમની જર-જમીન, અને જાગીર, સર્વ જપ્તીમાં લઇ દંડ વસુલ કરવો. જો આ શર્ત અમરસિંહને મંજૂર હોય તો તે ખુશીથી સાત દિવસ પૂરતી રજા લઇ શકે. પણ શરતની ગંભીરતાનો સંપૂર્ણપણે ખ્યાલ કરવાનું તેઓ ભુલે નહિ તેવી મારી નમ્ર વિનંતી છે.'

સલામતખાંની સલાહ સાંભળી શહેનશાહના મુખ ઉપર મુશ્કરાહટ ફેલાઈ ગઇ. પરંતુ વીર અમરસિંહના નેત્રોમાંથી તો અંગાર ઝરવા લાગ્યો. ક્રોધપૂર્ણ નેત્રે એ સલામતખાંની તરફ જોઇ રહયો હતો. જાણે કે તે તેના નેત્રોમાં પ્રકટેલા ક્રોધથી જ સલામતખાંએ તેની ઉડાવેલી ઘોર હાંસી બદલ તેને સળગાવવા તત્પર ન બન્યો હોય ! શહેનશાહ જરા નમ્ર શબ્દોમાં બોલ્યો, 'સેનાપતિ અમરસિંહ! મારી દૃષ્ટિએ સલામત-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ખાંએ રજુ કરેલી શરત સુયોગ્ય જણાય છે. તમારે શિકારાર્થે જવું હોય જરૂરથી સાત દિવસ સુધી શિકાર કર્યા કરો, પરંતુ આઠમે દિવસે દીલ્હીમાં આપ હાજર નહિ હો તો આ શરત પ્રમાણે તમારો એક દિવસના એક લાખ રૂપિયા પ્રમાણે દંડ કરવામાં આવશે.'

અમરસિંહ ગમ ખાઇ ગયો. તે ચુપચુપ શરતનો સ્વીકાર કરી, સાત દિવસની છૂટી લઇ ઘર તરફ રવાના થઇ ગયો.

આ પ્રકારની શરત મુકવામાં દુષ્ટ સલામતખાંનો એક ખૂબ કપટભરેલો હેતુ હતો. તે જાણતો હતો કે, અમરસિંહ મૃગયાનો ખૂબ રસીયો છે. અને મૃગયા કરવા જ્યારે તે નીકળ્યો છે, ત્યારે સાવજની શોધમાંને શોધમાં શરત ભુલી જશે અને પરિણામે તેને પાછાં ફરતાં સાત દિવસ કરતાં વિશેષ સમય થશે. તેથી શહેનશાહ કદાચ જો એનો દંડ નહિ કરે તો પણ તે તુમાખી છે અને શહેનશાહના હુકમ-પરત્વે લાપરવાહ છે, વગેરે આરોપો તેના ઉપર લાદી તેના માટેની બાદશાહની કૃપાપ્રિયતાનાં અગાધ ઉંડા-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ણુને છીછરાં બનાવી શકાશે. શકેનશાહના દિલમાં તિરસ્કારની એક રેખા પણ જો ઉદ્‌ભવશે તો તો પછી રાજા, વાજાં ને વાંદરા, એ ન્યાયે એને ચઢાવી અમરસિંહની જરજાગીર જપ્ત કરી લઇ એને રસ્તે ભટકતો ભિખારી બનાવી તેની સૌંદર્યવંતી તારા પોતાની કરી શકાશે. આવી ગલીચ તેની કપટજાળ હતી.

અમરસિંહ એનો આ નીચ આશય સમજી શકયો ન હતો. વીર યોદ્ધાઓ કપટનીતિમાં પારંગત નથી હોતા. રણના મેદાનમાં વ્યુહ રચવાની એકએક આંટીઘુંટી જાણનાર, શત્રુઓને પોતાની વ્યુહરચનાથી ત્રાહત્રાહ પોકરાવનાર યોદ્ધો પણ જીવનના વ્યુહો સંપૂર્ણ કુશળતાથી અને જોઇતી પારંગતતાથી સમજી શકતો નથી કે નથી તે એ વ્યુહો સામે નૂતન વ્યુહો રચી શકતો. રણમેદાનમાં દુશ્મનોએ પેદા કરેલી પ્રત્યેક આંટીઘુંટીનો ધીરતાથી તેમજ વીરતાથી સામનો કરી અંતે વિજય પ્રાપ્ત કરનાર અમરસિંહ સંસારક્ષેત્રમાં તેના કટ્ટા દુશ્મન સલામતખાંએ યોજેલી વ્યુહરચના સમજી શકયો નહીં.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પ્રકરણ ૯મું

શિકારાર્થે રવાનગી

દરબારમાં સલામતખાંએ ઉડાવેલી હાંસીથી બળ્યોઝળ્યો અમરસિંહ ઘેર આવ્યો. એના દીલમાં સલામતખાં માટે પ્રચંડ તિરસ્કાર તેમજ ક્રોધ પ્રકટેલો હતો. શિકારેથી પાછા ફરીને એણે એ દુષ્ટની દુષ્ટતા ભુલાવાને માટે મનોમન પ્રતિજ્ઞા જ કરી હતી. એટલે અન્ય કશાં જ પ્રતિકારક ઉપાયો ન લેતાં તેણે મૂંગા મૂંગા શિકારની તૈયારી કરવા માંડી. સમરાંગણનો યુદ્ધ-પ્રિય સ્વભાવ અન્ય તો શું કરી શકે? પ્રપંચી સામે પ્રપંચ ફેલાવતાં એને આવડતું નહિ. એક ઘાએ બે કટકા એવી એની સ્પષ્ટ અને કડક રાજનીતિ હતી. એટલે મૂંગે મોંએ શિકારેથી પાછા વળ્યા બાદ સલા-મતખાંની સાન ઠેકાણે આણવા નિશ્ચય કરી; પોતાના ચુનંદા સૈનિકોને પોતાની સાથે તેડી તે અરવલ્લીની તળેટીમાં આવેલા વિશાળ અરણ્યો તરફ રવાના થઇ ગયો. શિકારને આવશ્યક સર્વ સામગ્રી તો તેણે વેળા-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સર જ મોકલાવી દેવાનો પ્રબંધ કર્યો હતો. જરૂર ઊભી થતાં પોતાનો પ્રાણ પણ પોતાના સ્વામી માટે ત્યાગી શકે એવા કેટલાક ચુનંદા સૈનિકોને પોતાના મહેલની રક્ષાને માટે એ મૂકી ગયો હતો. કારણ કે દુષ્ટ સલામતખાં કઇ વેળા, કયો ઘાવ, કયાંથી કરશે, એ તેનાથી સમજાતું નહિ. ઉપરાંત અન્ય યવન સરદારો પણ તેના ઉપર ઇર્ષાથી બળી રહ્યા હતા. આમ એ સૈનિકોને શીરે સારા મહાલયનો, પોતાની પુત્રી તથા પોતાની પત્નીના સંરક્ષણનો ભાર તેણે સોંપી દીધો હતો.

પરંતુ તારાને તેના પિતાની રવાનગી આવા પ્રતિકુળ સંજોગોમાં રજમાત્ર પણ ન રૂચી. એ બિચારી મનોમન ગભરાયા કરતી હતી. કઇ ઘડીએ—કઇ ક્ષણે—યવન સરદાર તરફથી તેને હેરાન કરવામાં આવશે એની ભીતિ તેના હૃદયમાં નિરંતર પ્રદીપ્ત રહેતી. આથી તે બિચારી પોતાના પિતાની મૃગયા કાજે દૂર જંગલમાં શિકાર માટે જવાની વાત સાંભળી દુઃખીત થઇ હતી. પરંતુ કોણ જાણે શાએ કારણથી તેણે પોતાના

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પિતાને પોતાની નાખુશી દર્શાવી નહિ. પરંતુ તેની વિમાતા ચંદ્રાવતી તેના મનોભાવ પારખી ગઈ હતી. ઉપરાંત તેને પોતાને પણ અમરસિંહના આ જાતના શિકારગમનના સમાચાર સાંભળી અતિશય દુઃખ થયું હતું. પણ એ જાણતી હતી કે અમરસિંહને શિકાર જેટલું કશું જ પ્રિય ન હતું. આથી જતી વેળા જ્યારે અમરસિંહ તેની વિદાય લેવા આવ્યો ત્યારે તેણે કહ્યું, 'સ્વામીનાથ, તમારૂં આ રીતનું, અમને અહીં એકલાં મૂકી શિકાર માટે જવું, એ અમારા માટે સલામતિભરેલું નથી. અહીં ડગલે ને પગલે સંકટોની પરંપરા ઉમટતી દેખાય છે. ઉપરાંત આ રીતે યવનોની વચ્ચે એકલા રહેવું એ પણ હિતકારક નથી. મારૂં માનો તો આપણે આપણી જાગીરમાં જઈ રહીએ. રસ્તે ભટકતાં કુતરાઓ કરતાં પણ આ દુષ્ટ યવનોની કામવૃત્તિ અતિશય સતેજ છે. પોતાની ઈચ્છા તૃપ્ત કરવા માટે આ લોકો શું કરતા નથી? તમે જાણો કે શહેનશાહ શાહજહાં જેવા શાહજહાં પણ પોતાના બંધુઓનાં ખુન કરી રાજગાદી ઉપર આરૂઢ થયા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

હતા. પોતાની કામવૃત્તિ પૂરી પાડવા આ લોકો સર્વ કાંઇ કરી છુટે એમ છે. તે છતાં પણ આપ તેમના પર વિશ્વાસ રાખી બેઠા છો અને અમને અહીં એકલા નિરાધાર સ્થિતિમાં મૂકી આપ શિકાર માટે રવાના થાવ છો!

પોતાની પત્નીના આ વચનો સાંભળી અમરસિંહ પળભર વિચારમાં પડ્યો. પછી ધીરે દૃઢ સ્વરે પૂરતી ગંભીરતા સાથે તેણે જણાવ્યું, 'ક્ષત્રિયાણીના મુખમાં આવી વાણી ન શોભે. પ્રિયે, ક્ષત્રિયાણીનું હૃદય આટલું ડરપોક ન હોવું જોઇએ! ચંદ્રા, વનના સમ્રાટની સામ્રાજ્ઞી સિંહણ કદાપી એકલી હોય તો પણ વનનાં નિર્માલ્ય અને ક્ષુદ્ર અન્ય વનચરો તેના તરફ આંખ ઉઠાવી જોવાની હિંમત પણ કરી શકતા નથી. તેવી જ રીતે ક્ષત્રિયાણીના મનમાં એકલતા નિહાળી આવી કાયરતાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય એ મને-તને અને સમસ્ત રાઠોડ જાતિને કલંકીત કરનારૂં કહેવાય પ્રિયે, શ્રદ્ધા રાખ કે જ્યાં સુધી અમરસિંહની ભુજાઓમાં તાકાત અને તલવાર બંને

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

છે ત્યાં સુધી શત્રુઓનો મોટો વાવંટોળ સામે આવી ઉભો રહે તો પણ તે તેનું કે તેના કુટુંબીજનોનું કશું જ અનિષ્ટ કરી શકવાનો નથી. હું જાણું છું કે કેટલાક દુષ્ટ યવનો મારી પીઠ પાછળ પ્રહાર કરવા લાગ્યા છે. પરંતુ શહેનશાહ શાહજહાં બુદ્ધિમાન છે. કોઈના ભોળવ્યા તે ભોળવાય એવા નથી. એને મારી વીરતા ઉપર અડગ વિશ્વાસ છે અને તે એ પણ સમજે છે કે, મારી સહાયતા વિના તે સુખચેનથી રાજ્ય પણ કરી શકે તેમ નથી. માટે તમે રજમાત્ર પણ અંદેશો મનમાં આણશો નહિ. હું મહાલયની રક્ષા માટે મારા ચુનંદા વીર સૈનિકોને અહીં મૂકતો જ જાવું છું. વળી ડરવાનું પણ કશું કારણ મારી નજરે ચઢતું નથી.

'પ્રિયતમે! તું પણ છેવટે તો છે ક્ષત્રિયકન્યા ને? આત્મારક્ષા કેમ્ કરવી એ શું મારે તને શીખવાડવું પડશે? ગાંડી, ક્ષત્રિયાણીઓની આત્મરક્ષાની કથા તો ઈતિહાસને પૃષ્ટે પૃષ્ટે પોતાની વિજયપતાકા ફરકાવતી પડેલી છે. તારા જેવી ક્ષત્રિયાણીને હું શું બોધ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

આપી શકવાનો હતો ? તે છતાં તું સાવધ રહેજે. હું માત્ર સાત દિવસની જ રજા લઇ જઉં છું. હું શિકારેથી જલદીથી પાછો ફરીશ, કારણ કે શહેનશાહ સાથે મેં આકરી શર્ત કરીને જ રજા લીધી છે. દુષ્ટ સલામતખાંએ જ આ શર્ત કરવા પાછળ પ્રધાન ભાગ ભજવ્યો છે. એની કરણીનું ફળ હું શિકારેથી આવીશ ત્યારે બરાબર રીતે ચખાડીશ. શહેનશાહનો આવી શર્ત કરવા માટે રજમાત્ર પણ વિચાર ન હતો. પરંતુ દુર્બુદ્ધિ એવા સલામતખાંના અત્યાગ્રહને વશ થઇને જ તેમણે મારી સમક્ષ આ શરત રજુ કરી હતી. યાદ રાખજે ચંદ્રા, કે કદાચ મને શિકારમાં વધુ દિવસ થાય તો પણ શહેનશાહ મારી પાસેથી કશું વસૂલ કરવાના નથી. એ કરી શકે પણ નહિ. મને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે. આમ છતાં પણ હુ સાત દિવસની અંદર જ પરત ચાલ્યો આવીશ.

તે છતાં પણ તને કોઇ ગુપ્ત ભીતિ ડરાવતી હોય તો તું અને તારા મારી સાથે જ શિકાર માટે ચાલો."

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ચંદ્રાવતી પોતાના ભોળા પણ વીર પતિનું વીરોચિત સંભાષણ એકધ્યાને સાંભળી રહી હતી. પોતાના પતિના નાના બાળકથી પણ નિખાલસ સ્વભાવથી તે પરિચિત હતી, તેથી તેણે માત્ર એટલું જ કહ્યું કે—

'સ્વામીનાથ, ન જાણે શાથી પણ આજે મારી આ જમણી આંખ ફરકયા કરે છે. કશા અનિષ્ટની સંભાવનાના ઓછાયા મને સ્પષ્ટ રીતે મારા મનો-પ્રદેશની આસપાસ ઘુમરી ખાતા દેખાય છે. અને એટલે જ હું તમને ન જવા માટે વીનવી રહી છું. તમારી નિખાલસતાને હદ નથી. એ બદલ હું તમને ઠપકો નથી આપતી. પરંતુ આ શર્તમાં પણ મને દુષ્ટ સલામતનો કોઇ અતિશય કપટી ઉદ્દેશ છુપાએલો જણાય છે. બાદશાહ સંબંધી તમે જે તમારો મત દર્શાવ્યો, તેની પણ હું વિરૂદ્ધ છું. મહારાજ પૂજે છે તમારી વીરશ્રીને, તમારા બાહુબળને, તમારી રણ-કુશળતાને અને—નહિ કે તમારા હૃદયને ! શહેનશાહ પોતાના સ્વાર્થ માટે જ આપની તરફ આટલો

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બધો ભાવ દાખવી રહ્યા છે. બાકી સુંદરી અને સત્તા એ બે વસ્તુઓને માટે આ યવનો શું ન કરે એ કલ્પવું જ અશક્ય છે. નારી અને નગદ નારાયણ માટે તો સગાં સહોદરને પણ વિના વિલંબે હણી નાખતાં આ લોકો રજમાત્ર ખચકાતા નથી, ત્યાં એમના ઉપર વિશ્વાસ તે શી રીતે રહે?' બોલતાં બોલતાં ચંદ્રાવતીનાં નયનોમાં નીર ઉભરાઇ આવ્યાં. છતાં મન દૃઢ કરીને તે બોલી, 'હૃદયેશ્વર! દુનિયામાં મને કોઇનો ડર નથી. મેં તો તમારા સાથમાં રહી ખૂબ ખૂબ ભોગવ્યુ છે ને ખૂબ ખૂબ માણ્યું છે. અન્ય કશી જ વસ્તુની ખેવના મને રહી નથી. એટલે હું મારા માટે આટલી બધી સતર્ક બની છું, એમ રજમાત્ર પણ ન માનતા. તમારા પ્રેમાળ સાનિધ્યમાં મને જે કાંઇ લાધ્યું છે તે તો સ્વર્ગની સુંદરીઓને પણ દુર્લભ છે. એટલે ણઆપા કુળગૌરવને ઊની આંચ પણ ન આવવા દઉં—જો કોઇ એવા સંજોગો પેદા થાય તો! પણ મને તો વિચાર આવે છે બિચારી આ તારાનો! ઊગતી કુસુમકળી શી એ બાળકી અકાળે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

કોઈની બર્બરતાનો ભાગ ન થઈ પડે તે બદલ જ હું આટલી સશંક થઈ છું. તમારા જવાથી તે ખૂબ નાખુશ થઈ છે; પરંતુ તમને તે કહેતાં શરમાય છે; એને બિચારીને તો હજી આખી જિંદગી ભોગવવાની પડી છે. કંઈકંઈ કામનાઓ અને ઇચ્છાઓ એણે તેના હૃદયમાં સંઘરી હશે? નાથ, એનો વિચાર કરો. મને તો આત્મરક્ષાર્થે મૃત્યુ પામતાં આવડશે, પરંતુ એ બિચારી સુકુમાર કળીને શા માટે અકાળે મૃત્યુના મુખમાં ધકેલી દેવી? આર્ય, આટલા જ હેતુસર મેં આપને આજે શિકારે જતાં રોકયા હતા. મા વગરની એ બાળકી છે. ગમે તેવી આખરે તો હું સાવકી જ મા ને? તમારે એનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ. ખેર, તમે જવા જ નીકળ્યા છો તો પછી સુખેથી જાવ! પણ જેમ બને તેમ જલદીથી પાછા ફરજો. યવનોની રમતો ભયંકર હોય છે, નાથ!'

પત્નીના ખભે પોતાનો સ્નેહાળ હાથ પસારીને તેને પોતાની નજીક લઈ છાતી સરસી ચાંપી અમરસિંહ બોલ્યો. 'ચંદ્રા, તારા તરફથી મને આજ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

આશા હતી. હું રાજનીતિમાં કશું જ સમજતો નથી. રણમાં વખત આવે સચોટ ઘા મારી શકું, એટલી જ બુદ્ધિ ભગવાને મને બક્ષેલી છે. છળકપટથી ભરેલી મેલી રમતો રમતાં મને નથી આવડતી, કે નથી હું તે સમજી શકતો. તારી શંકા બરાબર છે. પ્રિયા, આ વેળા હું જરૂરથી જલ્દી શિકારેથી પાછો ફરીશ. શ્રદ્ધા રાખજે! કશી જ ચિંતા કરીશ નહીં. ઉપરાંત મારા જમણા બાહુ શા વિજયને પણ અહીં જ મૂકતો જઉં છું. એ તારી કોઈપણ સંજોગોમાં દેહાંતે પણ રક્ષા કરશે.' એમ બોલી તેને પોતાની વિશાળ છાતીથી દૂર કરી એ તરત જ અરવલ્લી તરફ પોતાના સૈનિકોને લઈ રવાના થઇ ગયો.

અનિમેષ નયને વીરતાની જીવંત પ્રતિમા શા એના પ્રિય સ્વામીને મૃગયાર્થે કૂચ કરતો એ જોઇ રહી. કોઇ પણ એનાં આ શિકારના શોખને મિટાવી શક્યું ન હતું. મૃગયાનો કીડો સળવળતો કે અમરસિંહ કોઇનો રોક્યો ન રોકાતો.

અમરસિંહનો અશ્વ પંચકલ્યાણી અશ્વ હતો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

એના જેવો અશ્વ ખુદ દીલ્લીના શાહી ઘોડારમાં પણ જડે તેમ ન હતો. વાયુવેગે ધસતા વાવંટોળ માફક એ ધસતો હતો. એની ચાલ ખૂબ ઝડપી હતી. શિકાર-વેળા એ સાવજ કરતાં વધુ ચપળ રહેતો. પણ પતિના એ પ્રિય અશ્વની કુશળતાની માહિતી હતી છતાં પણ તે ચિંતામૂક્ત તો ન જ થઇ શકી. ભવિષ્યમાં આવનાર વિપત્તિઓની આછીઆછી રૂપરેખાઓ તેને દૂરદૂર ક્ષિતિજમાં દૃષ્ટિગોચર થતી હતી. અને તેથી એ વિચલિત બની હતી. આ બાજુ તારાની પણ એ જ સ્થિતિ હતી. તેના મનમાં ભાતભાતની કુશંકાઓ જન્મતી હતી, અને વિલય પામતી હતી. તેથી મા-દિકરી બંનેએ રાજસિંહને આ વાતથી પરિચિત કરવા નિશ્ચય કર્યો. રાજસિંહે મુશ્કેલી વેળા મદદ કરવા દોડી આવવાનું તારાને આપેલું વચન તારા ભૂલી ન હતી. અને તેથી જ તેણે રીતસરના વિવાહ થયા ન હોય છતાં પણ મનથી માનેલા પોતાના આરાધ્ય દેવતાને આ સંકટ સમયે તરત દોડી આવવા વિનંતિ કરતો એક પત્ર લખવાનો નિર્ણય કર્યો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પ્રકરણ ૧૦ મું

સાવજનો શિકાર

અમરસિંહ અઘોર જંગલમાં આવી પહોંચ્યો હતો. મોટામોટા ચિત્તાઓ, સાબરો તથા વનના વનરાજોનો શિકાર તેણે કર્યો હતો. અમરસિંહ અચૂક નિશાનબાજ હતો. જ્યાં એનું લક્ષ્ય હોય તે જ સ્થાને તેનો ઘા લાગતો. અશ્વારોહી સૈનિકો શિકારની આજુબાજુ વીંટળાઇ વળી શિકારને ભાગી જવા ન દેતા. જ્યારે કોઇ ચિત્તો કે સાવજ સામે આવતો ત્યારે અમરસિંહ તરત જ અશ્વ ઉપરથી નીચે ઊતરી જતો અને એક હસ્તમાં લાંબો ભાલો તથા બીજા હસ્તમાં એની માનીતી તલવાર લઇને એ શિકારની સામે ધસતો, અને ઘડી બેઘડીમાં તો એ શિકાર એના કુશળ હસ્તચાપલ્યનો ભોગ બનતો.

એક ગ્રામવાસીએ અમરસિંહના પડાવમાં આવીને અમરસિંહ સમક્ષ બે હાથ જોડી કહ્યું : 'મહારાજ અહીંથી થોડેક દૂર આવેલી એક ગુફામાં એક સિંહ સિંહણનું જોડું છે. બહુ લાંબો ચોડો સાવજ છે.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

આખો દિવસ તે ગુફામાં સંતાઈ રહે છે. પણ રાતના બહાર નીકળે છે. અને જંગલી જનાવરોનો શિકાર કરી એમની રક્તપિપાસા તૃપ્ત કરે છે. મહાભયંકર છે તે! ઘણા શિકારીઓએ પ્રયત્ન કર્યા પણ સર્વેને નિષ્ફળતા જ મળી છે. દસબાર જણ તો એમના વિશાળ જડબાંનો ભોગ પણ બની ગયા છે. અમે લોકોએ ઘણીવાર એ સાવજ બેલડીને નીહાળી છે. પરંતુ અમે પણ કશું કરી શક્યાં નથી. એમનો દેખાવ જ એવો ભયંકર છે; કે જોતાંવાર જ હોશકોશ ઉડી જાય.'

ગ્રામવાસીની વાત સાંભળી આળસી રહેલા અમરસિંહમાં વિલક્ષણ પ્રકારની સ્ફુર્તી આવી ગઈ તેનું મન એ સાવજ–બેલડીના શિકાર માટે જવા અધીરૂ બન્યું. ઠપકો આપતો હોય તેમ તે બોલ્યો 'આમ હતું તો આટલા સમયથી તમે મને એ વાતની ખબર શા માટે ન આપી? ખેર, ચાલો આજે તમે મને તે બતાવો. જોઉં તો ખરો કે ભલભલા શિકારીઆને કોઠું ન આપનાર એ સાવજ બેલડી કેવીક

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

છે.' અમરસિંહે તરત જ પેલા ગ્રામવાસીઓમાંથી એક જણુ જે તે સિંહના સ્થાનથી સંપૂર્ણપણે પરિચિત હતો, તેને પોતાની સાથે લીધો. અમરસિંહે પોતાના માનીતા અસ્પબુર્જ ઘોડા ઉપર સ્વારી કરી હતી. પેલો ગ્રામવાસી જે ભોમિયા તરીકે આવવાનો હતો તે પગપાળો ચાલતો હતો અને તેમની પાછળ શિકારીઓનો આખો કાફલો આવતો હતો. સંધ્યાકાળ થઇ ગયો હતો. એ ઘનઘોર જંગલમાં એક સુંદર જળાશય હતું. એ જળાશયની આજુબાજુ પર્વતની મોટી કંદરાઓ આવી હતી. વૃક્ષવૃંદ ફેલાઇ રહેલ હતું. ઝાડીઓના અંધારા આંચળા નીચે છુપાઇ રહેલી કેટલી પર્વતની ગુફાઓ પણ દષ્ટિપથ ઉપર પડતી હતી. કાચા–પોચાનું તો ત્યાં હૃદય જ બંધ પડી જાય એવો દેખાવ હતો. પેલા ગ્રામવાસીએ દૂરથી એક જગ્યા તરફ અંગુલિનિર્દેશ કરીને જણાવ્યું. સામે આવેલી પેલી વિશાળ ગુફામાં એ સાવજ બેલડીનું નિવાસસ્થાન છે. એ સ્થળની આજુબાજુ માથું ફાડી નાંખે એવી બદબો ફેલાઈ રહી હતી. એ ગ્રામજને તેને જણાવ્યું

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

હતું કે એનો બહાર નિકળવાનો હવે સમય થવા આવ્યો હતો. અને થોડીક જ વાર જો તે થોભશે તો ચોક્કસ એ સાવજનો તેને ભેટો થશે. તેણે તે ગ્રામવાસીને વૃક્ષ ઉપર ચડી જવા સૂચન કર્યું અને પોતાના અશ્વને તેણે એક વૃક્ષની ડાળ સાથે બાંધી મ્યાનમાંથી તલવાર બહાર કાઢી એક મોટા ખડક, જેની આજુ બાજુ ઝાડી આવેલી હતી તેમાં છુપાઇને બેઠો.

નિશાનાથના આગમનને થોડી જ વાર હતી. ભગવાન ભાસ્કર ધીરેધીરે અદૃષ્ય થતા જતા હતા. અમરસિંહ પોતાની જગ્યાએ ચૂપચાપ બેસી રહ્યો હતો. અન્ય સર્વ શિકાર મંડળી છુપાઇને દૂરથી અમરસિંહ તરફ તાકી રહી હતી. થોડો સમય થયો ન થયો અને એટલામાં જ વૃક્ષ સાથે બાંધેલો અમરસિંહનો અશ્વ હણહણી ઊઠયો. એના હણહણાટની સાથે જ પેલી ગુફાને આવરી રહેલી ઝાડીમાં જાણે પ્રાણ પુરાયો હોય તેમ તે હાલી ઊઠી. જોતજોતામ થીઅંદર એક વિશાળકાય મહાભયંકર સિંહ બેપર-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

વાહીથી ડોલતો ડોલતો, નિશ્ચિંત લાપરવાહી દાખવતો બહાર આવ્યો. એની મનોહર કેશવાળી હવામાં દૂરદૂર ઊડી રહી હતી. બહાર આવતાં બરોબર જ તેણે આખાએ દેહની આળસ ઉરાડતો હોય તેવી રીતે મનોહર અંગભંગ કર્યો. અમરસિંહ પ્રસન્નતાપૂર્વક તેન આ સૌંદર્યને નિહાળી રહ્યો હતો. પેલા ગ્રામ્યવાસીનું વર્ણન તેને બરાબર લાગ્યું. ખાલી આઠ ફુટ જેટલી લંબાઇ હતી. મહા રૂષ્ટપુષ્ટ તેનું શરીર હતું. એક વિશાળ ખડક ઉપર વીરાસન લગાવી થોડી વાર એ આરામથી બેસી રહ્યો. વિશ્વ સમસ્તની લાપરવાહી એના મુખ ઉપર દૃષ્ટિગોચર થતી હતી. મારા રાજ્યમાં મારે બીક રાખવાની જ ન હોય, એવા ભાવ તેના મુખ ઉપર ફેલાઇ રહ્યા હતા. તેણે પોતાનાં વિશાળ જડબાં ખોલી એક ભયંકર ત્રાડ નાંખી. એ ત્રાડ સાંભળતાં જ જંગલના પશુ-પક્ષીઓમાં ભયનો સંચાર થઇ ગયો. એમને એમનો કાળ નજીક આવતો સંભળાયો. એની ત્રાડના પડઘા ચોપાસની ખાઇઓમાંથી અથડાઇ અથડાઇ પાછા આવી વાતાવરણની ભયંકરતામાં

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ઉમેરો કરતા હતા. તેણે ફરીથી ગર્જના કરી. સારુ જંગલ શાંત થઈ ગયું. માત્ર અમરસિંહનો માનીતો અશ્વ અશ્પબૂર્જ ફરીથી હણહણ્યો. જાણે એને એ વનરાજની પોતાના અજેય સ્વામીના સાનિધ્યમાં રજમાત્ર તમા ન હોય! ઘોડાનો હણહણાટ સાંભળી સિંહ એકદમ સતેજ થઈ ગયો. એની સામે દાખવેલી ધૃષ્ટતા બદલ તે અતિશય ખીજવાઈ ગયો. એક પ્રચંડ ગર્જના કરતો તે અશ્વ તરફ ધસ્યો. પલકવારમાં તો અશ્વ અને એ ભયંકર સાવજની વચમાં અમરસિંહ ખુલ્લી તલવાર લઈ આવી ગયો. એને જોઈને સિંહનાં મિજાજનો પારો સાતમા આસમાને પહોંચી ગયો. એક તો પેલા અશ્વે એના સાર્વભૌમત્વની અવગણના કરી હતી; તેમાં વધારો કરવા અશ્વનો માલિક એની સામે આવી ઊભો રહ્યો. અને તરત જ તે અમરસિંહ ઉપર ભયંકર ત્રાડ મારી ત્રાટક્યો. પેલો વનનો વનરાજ હતો તો અમરસિંહ સમરક્ષેત્રનો પ્રચંડ સમરકેસરી હતો. સનન કરતી અમરસિંહની સમશેર હવામાં ઊછળી અને ફાળ ભરી આવતા એ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સાવજની ગરદનની આરપાર ઊતરી ગઈ. એક ચિત્કાર નાંખીને એ ભૂમિ ઉપર માત્ર એક જ ઝાટકામાં ઢળી પડયો. અમરસિંહે સિંહને સંહાર્યો, ન સંહાર્યો અને પૂરતી સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત કરે એ પહેલાં જ એના ઉપર સાવજની પ્રિયતમા સિંહણ પોતાના સ્વામીનો બદલો લેવા એકદમ કૂદી. સિંહણ નારી જાતિ હતી. નારી જાતિ વેર લેવા રણમેદાને ચઢે છે ત્યારે તે અતિ ભયંકર બને છે. અમરસિંહની તલવાર સિંહણના ઓચિંતા હુમલાથી નીચે પડી ગઈ. એ પોતે પણ ધરાશયી થઈ ગયો. ચપળ માનવીની ચપળતાનો ક્યાસ વિપરીત સંજોગોમાં જ થઈ શકે. અમરસિંહને સ્થાને જો અન્ય કોઈ શિકારી હોત તો નિઃશંક એ સિંહણનો ભક્ષ્ય બની જાત. પણ આ તો અમરસિંહ હતો. તેણે પોતાની કેડે ભરવેલી કટારી કાઢી. ક્ષણ-માત્રનો પણ વિલંબ કર્યા વગર સિંહણના મર્મસ્થળમાં ભોંકી દીધી. બાર ઇંચ લાંબી કટારી સિંહણના મર્મ-સ્થાનને વિંધી બહાર આવી ગઈ. બીજો ઘા કર્યો ને એ સિંહણ ઇશ્વરના દરબારમાં પોતાના પતિને મળવા માટે રવાના થઈ ગઈ.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

વૃક્ષ ઉપર બેઠેલો પેલો ગ્રામવાસી ઊતર્યો અને અમરસિંહનાં ચરણોમાં મસ્તક મૂકી બોલવા લાગ્યો, 'મહારાજ, આવી સમયસૂચકતા, અને આવી તાકાત મેં અન્યમાં નિહાળી નથી.' આજુબાજુ અન્ય શિકારીઓનો સમુદાય પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. સઘળાં પ્રસન્ન ચિત્તે એ મૃતપ્રાય બનેલી સાવજ બેલડીને નિરખી રહ્યા. અતિશય પ્રચંડ કાયાઓ તેમની હતી. બધાનાં મુખમાં કેવળ અમરસિંહની પ્રશંસા જ ભરેલી હતી. દૂર વૃક્ષ ઉપર લપાઇને કદાચ આ સાવજ બેલડીનો વધ થઇ શકત; પરંતુ આ રીતે સામે મોંએ ઝઝૂમતા મોતની સામે રહી આ રીતે તેમનો નાશ કરવો એ કાંઇ હાંસીના ખેલ ન હતા. સર્વેને અમરસિંહ મહાન લાગ્યો. મૃત્યુ પામેલા એ સિંહ તથા સિંહણની લાશો પડાવ ઉપર લઇ જવામાં આવી.

પ્રકરણ ૯મું

અમરસિંહ શિકારેથી પાછો ફરે છે

આ બાજુ અમરસિંહ શિકાર પર ગયો હતો ત્યારે સલામતખાંએ પોતાની પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરી દીધી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

હતી. તે વારંવાર અમરસિંહની ભાળ કાઢવા આવતો હોય તેવી રીતે અમરસિંહના મહાલયમાં આવતો. તારાને મળવા પોતે ખૂબ જ આતુર છે, અને બહાર દિવાનખંડમાં તે તેની રાહ જુવે છે, એ જાતનો સંદેશો એણે એક દિવસ તારાને મોકલ્યો. તારાને સલામતખાંની આ પ્રકારની હેરાનગતી રજમાત્ર ન ગમીતી. તેણે આ સર્વ બીના એની માતાને રડતાં રડતાં જણાવી. ચંદ્રાવતી સલામતખાંની આ હિંમત જોઈ ખૂબ ગુસ્સે થઈ. તેણે તરત જ દ્વારપાળને બોલાવી સલામતખાંને સખ્ત તાકીદ આપી ત્યાંથી તરત જ ચાલ્યા જવા જણાવ્યું. હવે પછી જો ભવિષ્યમાં આ પ્રકારની દખલ કશે તો તેની મનોકામનાની પૂર્તિ તલવાર વડે કરવામાં આવશે. માટે જો ભલું ચાહતો હોય તો જલદીથી મહાલયનો ત્યાગ કરી ઘર ભેગો થાય. સલામતખાં આ અપમાનનો ઘુંટડો ગળી ગયો. કદાચ એણે ઇચ્છયું હોત તો મહેલમાં પોતાની તાકાત અજમાવી શકત. પરંતુ તે જાણતો હતો કે શહેનશાહ શાહજહાંના અમરસિંહ ઉપર ચારે હાથ હતા. એટલે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

જો શહેનશાહને કાને વાત જાય કે અમરસિંહની ગેરહાજરીમાં સલામતખાંએ આ પ્રકારની ધાંધલ કરી હતી, તો પોતે મુસલમાન હોવા છતાં પણ શહેનશાહ તેને જીવતો ન મૂકે.

આમ વિચારી અપમાનનો ઘુંટડો ગળે ઉતારી તે તરતજ મહાલયમાંથી શરમિંદો થઈ ચાલ્યો ગયો. પરંતુ તેણે મનમાં ને મનમાં નક્કી કરી નાખ્યું કે જો અમરસિંહ આપેલા સાત દિવસ કરતાં એક પણ દિવસ મોડો આવે તો તેનું બાદશાહ પાસે અપમાન ન કરાવું તો મારું નામ સલામતખાં નહિ. અને તે વખતે એ તારાને તથા એની માને પણ હું બરાબર બતાવી દઈશ કે મારા અપમાનનો બદલો કેટલો ભયંકર હોય છે! એમ વિચારી તે સ્વગત હસ્યો.

આ બાજુ તારાએ પોતાની સર્વ સ્થિતિ સમજાવતો એક પત્ર ઉદેપુરના યુવરાજ રાજસિંહને લખી એક વિશ્વાસુ બ્રાહ્મણ સાથે રવાના કરી દીધો હતો, અને એક ક્ષણનો પણ વિલંબ કર્યા વિના પોતાની પ્રેયસીના રક્ષણાર્થે જલદીથી હાજર થવા જણાવ્યું હતું.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

એટલી વિનંતી ને આજીજી સાથે તેણે તે પત્ર લખ્યો હતો કે રાજસિંહને સ્થાને કોઇ અન્ય રાજપુત હોત તો પણ દોડતો આવત, તો આ તો તેના મન-મંદિરનો આરાધ્ય દેવતા!

બ્રાહ્મણ યથાસમયે ઉદેપુર પહોંચ્યો અને રાજ-સિંહને તારાનો એ ગુપ્ત પત્ર આપ્યો. પત્ર વાંચતાં જ યુવરાજની રગેરગમાં ધસારાબંધ રક્ત વહેવા લાગ્યું. એનું આખું શરીર ગુસ્સાને લઇને કંપવા લાગ્યું. એનો ચહેરો તપ્ત સૂવર્ણ શો લાલચોળ થઇ ગયો. પોતાના પરમ પ્રિય મિત્ર પ્રધાનપુત્ર રણધીરને તેણે તારાના પત્રની વાત કરી. રણધીરનું લોહી પણ ઊકળી આવ્યું. બંને જણાં કેટલાક ચુનંદા વીરોને સાથમાં લઇ, ઘેર કોઇને પણ જાણ કર્યા વિના, એકદમ આગ્રા તરફ રવાના થઈ ગયા. જો કે યવનોના દુર્ગમાં ધસી જઇ તેમને શિકસ્ત આપવી અને સલામતખાં જેવા વગવાળા સરદાર સાથે યુદ્ધમાં ઊતરી તેને પરાજિત કરવો એ રાજસિંહ માટે અસંભવિત હતું, છતાં પણ અમરસિંહની વીરતા ઉપર તેમને શ્રદ્ધા હતી. ઉપરાંત યુવાનીનું જોમ બંને

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

મિત્રોની રગેરગમાં ધમકી રહ્યું હતું.

આ બાજુ અમરસિંહ જંગલમાં શિકાર ખેલી એનું દિલ બહેલાવી રહ્યો હતો. દુર્ભાગ્યવશાત્ એણે શહેનશાહ સાથે કરેલી પોતાની સરતનું વિસ્મરણ થયું હતું. વનની વનશ્રી નીરખવામાં એ એટલો બધો મશગૂલ થઈ ગયો હતો કે તે પોતાને-પોતાની ચંદ્રાવતી તથા તારાને-અને તેમના સહુ ઉપર લટકતા સલામતખાંના પંજાને-સદંતર ભૂલી જ ગયો હતો! જ્યારે આ બાજુ સલામતખાંને પોતાની શયતાની મુરાદ બર આવવાનાં તમામ ચિન્હો દેખાતાં હતાં. ચંદ્રાવતીની વ્યથાનો પાર ન હતો. એ સલામતખાંની ચાલબાજી સમજી ગઈ હતી. ઈર્ષાપ્રેર્યો સલામતખાં જરૂર કોઈ ભયંકર રમત રમશે, એવી સતત ચિંતા તેના મનને મૂંઝવતી હતી. આવી વ્યગ્રતામાં ને વ્યગ્રતામાં તે દિવસો પસાર કરી રહી હતી. એટલામાં બરાબર ચૌદમે દિવસે, એટલે કે રજાના સાત દિવસ ઉપરાંત બીજા વધુ સાત દિવસ વનમાં પોતાની શિકારલાલસાનેતૃપ્ત કરીઅમરસિંહ ઘેર આવ્યો. ઘેર પાછો આવતાંજ તારાએ દુષ્ટ સલામતખાંના અયોગ્ય

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

વર્તનની અમરસિંહને જાણ કરી. અમરસિંહ ધુંવાંફુવાં થઇ ગયો. એની આંખમાંથી અંગાર ખરી રહ્યા હતા. સૂતેલા સમરકેસરીની મૂછના વાળ આજે કોઇએ તાણ્યા હતા. તેણે બીજે દિવસે શહેનશાહની સમક્ષ એ બીના રજુ કરી સલામતખાંને ઘોર શિક્ષા અપાવવા નિશ્ચય કર્યો. શહેનશાહ જો શિક્ષા ન કરે તો પછી વિના વિલંબે ભર દરબારમાં જ તેનો નાશ કરી, તે દુષ્ટને તેની દુષ્ટતાનો બદલો આપવા તેણે નિર્ધાર કર્યો.

તે જ દિવસે રાત્રે રાજકુમાર રાજસિંહ પોતાના સૈનિકોને લઇ પ્રધાનપુત્ર રણધીર સાથે અમરસિંહના મહાલયમાં આવી પહોંચ્યો. અમરસિંહે હાર્દિક ઉમળકાથી તેનું સ્વાગત કર્યું. તારાએ રાજસિંહ ઉપર પત્ર લખ્યો છે એ વાતથી ચંદ્રાવતીએ જ અમરસિંહને વાકેફગાર કર્યો હતો. અમરસિંહ બોલ્યો, 'બેટા, તને ખુબ તકલીફ દીધી, નહિ? પણ આવી રીતે છોકરમત ન કરાય. અહીંની શાહી સેના જોઇ છે તેં? છતાં તારી હિંમતને ધન્યવાદ આપ્યા વિના રહી શકતો નથી. તારાને માટે તું સંપૂર્ણ યોગ્ય છે.' એમ બોલી અમર-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સિંહ રાજસિંહને ભેટયો.

બીજે દિવસે સવારે જ રાજગોરને બોલાવવામાં આવ્યો. તેને તે દિવસે જ મુહૂર્ત શોધાવી રાજસિંહ સાથે પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન કરી નાંખી, અઢળક ધનદોલત દાયજામાં આપી, રાજસિંહ સાથે અમરસિંહે પોતાની વહાલસોયી પુત્રી તારાને રવાના કરી દીધી. અમરસિંહના મસ્તક ઉપરથી અરધો ભાર ઊતરી ગયો હોય એમ તેને લાગ્યું. શહેરમાં અમરસિંહના ખૂબ જ વિશ્વાસુ મિત્રો સિવાય કોઇને પણ આ લગ્નની ખબર પડી ન હતી. તે દિવસે તે જાણી જોઇને શહેનશાહના દરબારમાં ન ગયો. એને ખાતરી જ હતી કે તારાના લગ્નના સમાચાર, તથા પોતે શિકારેથી પરત આવ્યો હોવા છતાં દરબારમાં નથી ગયો એ સમાચાર સાંભળી સલામતખાં જરૂર ખૂશ થશે, અને પોતાની વિરૂદ્ધ શહેનશાહ પાસે ખટપટ કરશે. બસ, તે જ સમયે એને હું તેની કરણીનું ફળ બરાબર ચખાડીશ, એમ વિચારીને તે ઘેર રહી ગયો હતો. વળી આટલા બધા દિવસ સુધી જંગલમાં ભૂખ, તરસ, વેઠી, રખડીરખડી થાકેલો તેનો દેહ પણ આરામ માંગતો હતો.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પ્રકરણ ૧૨મું

સલામતખાંની સફળતા

સલામતખાંને અમરસિંહ શિકારેથી પરત આવી ગયો છે, છતાં શાહી દરબારમાં ઉપસ્થિત થયો નથી, એ સમાચારથી ખૂબ આનંદ થયો. હજુ સુધી તેને તારાનાં લગ્નના સમાચાર મળ્યા ન હતા. તેથી હવે શહેનશાહને અમરસિંહ વિરૂદ્ધ ભંભેરી તેને ભયંકર દંડ દેવડાવી તારાને હસ્તગત કરી શકાશે, એ વિચારે એને મનમાં ગલગલિયાં થતાં હતાં.

બીજે દિવસે જ્યારે શહેનશાહ દરબારમાં ઉપસ્થિત થયા કે તરત જ તેણે અતિ નમ્રતાપૂર્વક મુજરો કરી જણાવ્યું કે, 'જહાંપનાહ, અમરસિંહ પોતાની જાતને બહુ જ મોટો ખાં સમજે છે. એ મિથ્યાભિમાની આપના હુકમની અવજ્ઞા કરવાની ધૃષ્ટતા પણ કરી રહ્યો છે. એ એમ માને છે કે, આપ એનાથી ખૂબ જ ડરો છો, તેથી આપ એનો વાળ પણ વાંકો

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

કરવાની હિંમત નહિ કરે.

આ રીતે એ આપ સમ્રાટના હુકમની અવહેલના કરી રહ્યો છે.'

શાહેનશાહ રજમાત્ર પણ અંજાયા વિના બોલ્યો, 'શું કહ્યું, સલામત! અમરસિંહ એની જાતને ખૂબ જ શૂરવીર સમજે છે, એમ? આ એનો ખોટો ઘમંડ છે.'

સલામતખાં મસ્તક નમાવી બોલ્યો; 'તદ્દન સત્ય છે, જહાંપનાહ! આ એનો ખોટો ઘમંડ નથી તો બીજું શું છે? આપણી શાહી સેનામાં અમરસિંહને ક્યાં એ ફેંકી દે એવા કેટલાય વીરો પડેલા છે. એમની તુલનામાં અમરસિંહ મગતરું પણ નથી.'

આમ ધીરે ધીરે બાદશાહને સલામતખાં પાનો ચઢાવવા લાગ્યો.

બાદશાહ બોલ્યો, 'નહીં સલામત! એવું તો હું નથી માનતો. આપણી શાહી સેનામાં એનાં પેંગડામાં પગ નાંખે એવો અન્ય કોઈ જ યોધ્ધો મારી નજરે નથી ચડતો.'

સલામત બોલ્યો, 'નામદાર, બેઅદબી જરૂર માફ કરશો. પણ એના ઉપરના આપના આ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અવિચલ વિશ્વાસે જ એને આટલો બધો ચગાવી મૂકયો છે. બાકી સાત દિવસની રજાની મંજૂરી લઇને જવા છતાં અને આજે તેને ગયે પંદરમો દિવસ થયો હોવા છતાં પણ તે આપની સેવામાં હાજર નથી થયો. આ એની કેવી ધૃષ્ટતા-કેવી લાપરવાહી! નામદાર! મારી આપને એક વિનંતી છે. જો કે હું તે કરવા લાયક છું કે નહિ તે જાણતો નથી છતાં પણ કહેવાની હિંમત કરૂં છું કે જો આ વેળા અમરસિંહ પાસે દંડ વસૂલ કરવામાં નહિ આવે તો એ વધુ ને વધુ ઉધ્ધત તથા ઉચ્છૃંખલ બનતો જશે અને દીલ્હીપતિનાં આવાં ને આવાં બીજાં અનેકઘણાં અપમાનો કરવાને તત્પર બનશે.'

સલામતખાંની વાત કરવાની ઢબ જોઈ બાદશાહથી હસ્યા વિના ન રહેવાયું. તે બોલ્યા, 'સલામત! તારી ભુલ થાય છે. અમરસિંહ જેવો દિલેર તથા શૂરવીર બીજો કોઇ જ નથી. મારી તો તને સલાહ છે કે એના શત્રુ બનવા કરતાં એના મિત્ર બનીને રહેવામાં જ તારું વિશેષ શ્રેય છે. એનો મિત્ર

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

થઈશ તો મિત્રને માટે પ્રાણ પણ ન્યોછાવર કરતાં એ પાછી પાની કરે એમ નથી. એનો શત્રુ બનીશ તો એ તારો જીવ લીધા વિના રહેવાનો નથી. એ રજપૂત વીરની વીરતા ચોમેર સુપ્રસિધ્ધ છે, એ તું ભૂલી ગયો છે. એનો એક પડકાર સાંભળી રજપુતાનાના સર્વ રાજવીઓ ગભરાય છે, એ શું તારાં ધ્યાન બહાર છે? રાજનીતિની ગૂંચવણો તું શું સમજે? આજે જો હું તેનું અપમાન કરીશ તો તેને માન આપવાવાળા અસંખ્ય રાજવીઓ નીકળી આવશે. એ વીરની વીરતા દેશનાં ખૂણે ખૂણે પુજાય છે. બેવકુફ, આપણા લોકોનાં નસીબ ઘણાં જ બળવાન છે કે આ રાજપુત વીરોમાં માંહોમાંહે સંપ નથી. જો એ બધા જ સંપી જઈ એકહથ્થુ સત્તા સ્વીકારે તો પછી એમને હરાવવાને માટે સારાએ વિશ્વ ઉપર અન્ય કોઈ અસ્તિત્વ ધરાવતું નથી. માટે રાજનીતિ વાપરતાં શીખ; અને આ રીતનો ખોટો દ્વેષ કરવો રહેવા દે.

સલામત ફરીથી કહેવા લાગ્યો; 'જહાંપનાહ, ગુસ્તાખી માફ કરશો; પરંતુ વિશ્વમાં એવી કોઈ પણ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

શક્તિ નથી કે જે દીલ્હીશ્વરનો સામનો કરી શકે. આ ક્ષુદ્ર રાજપૂતોતોમાં શું તાકાત છે કે, તે મુગલો સામે વેર બાંધી શકે? હાં, અમરસિંહનું સૌભાગ્ય છે કે આપની નજરમાં એ પ્રચંડ શક્તિશાળી વીર તરીકે લેખાય છે. અને એથી જ તો એ અપરાધોની પરંપરા કર્યે જ જવાનો. માટે એનો કોઇ પણ હિસાબે દંડ કરવો એજ ઉપાય ઉચિત છે.

બાદશાહ બોલ્યો, 'સલામત, તેણે એવો કોઇ મહા ભયંકર અપરાધ તો કર્યો નથી જ ને?'

સલામતે તરત જ જવાબ વાળ્યો કે, 'જહાંપનાહ, નાનકડા ફોલ્લામાંથી જ ભયંકર એવી વિસ્ફોટકની બિમારી લાગુ પડે છે, એ ભૂલવું ન જોઇએ.'

બાદશાહે પૂછ્યું, 'તો તારી શી ઇચ્છા છે; સલામત?'

સલામત કડવું મુખ કરતાં બોલ્યો: 'જહાંપનાહ, મારા મત મુજબ દંડના તમામે તમામ રૂપિયા એની પાસેથી વસુલ કરવામાં આવે, જેથી ભવિષ્યમાં કદી પણ તે આપ નામદારની આ રીતે અવગણના ન કરી શકે.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

બાદશાહે પુછ્યું, 'અને જો તે દંડ ન આપે તો?'

'દંડ ન આપે તો બળજબરીથી વસુલ કરવો. આપ નામદાર જેવા શકિતશાળી સમ્રાટ સામે એ મગતરાંની તે શી વિસાત છે?'

'સલામત, તું એની સાથે ઝગડવા જ ઇચ્છે છે; પરંતુ યાદ રાખજે કે એ સુતેલા નરકેસરીને નકામો ન છંછેડીશ. એનું પરિણામ સારું નહિ આવે. સાવજની બોડમાં શિયાળવાં ન પ્રવેશી શકે તે લક્ષમાં રાખજે. એ રાજપુત વીર કદી નમતાં શીખ્યો જ નથી. હું એને ઘણા સમયથી ઓળખું છું. અને એથી જ મેં એને કળથી વશ રાખ્યો છે. કદી પણ તેના ઉપર બળ અજમાવ્યું નથી.'

સલામત શહેનશાહને અમરસિંહ વિરૂધ્ધ વિશેષ પ્રજ્જવલિત કરવાના હેતુથી કરડાકીથી બોલ્યો, 'નામદાર! એની વીરતા તથા બહાદુરીથી કોણ પરિચિત નથી? મહારાજા ગજસિંહે એની નાલાયકી અને નિર્બળતા નિહાળીને તો એને જોધપુરમાંથી કાઢી મૂકયો. અગર જો તેનામાં શકિત અને સામર્થ્ય હોત

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

તો શું પોતાનો હક આ રીતે એ છોડી દેત? એ તો પોતાનો જીવ બચાવવા માટે ત્યાંથી નાસી આ તરફ આવ્યો; અને આપ નામદારે એના ઉપર કૃપા કરી, આટલો અનુગ્રહ દર્શાવી આશ્રય આપ્યો. નહિ તો ક્યારનો એ તેઓના હાથમાં સપડાઇ ગયો હોત હમણાં હમણાં તો એ એવો ગુસ્તાખ અને બેઅદબી બની ગયો છે કે અમારા જેવા સરદારો તથા સિપાહ-સાલારોને રજમાત્ર પણ ગણકારતો નથી; અને આપ જેવા આપની પણ અવગણના કરવાની ધૃષ્ટતા એ દાખવી રહયો છે.'

બાદશાહ પણ સલામતખાંના આડકતરા ઉશ્કે-રાટથી સહેજસાજ નરમ પડયો હતો. તે બોલ્યો, 'ખેર, જ્યારે તારી આટલી બધી ઇચ્છા છે તો દંડ વસુલ કરવા તું જ જા. પરંતુ જો એ દંડ ન આપે તો તેની સાથે રજમાત્ર પણ કરડાઇ દાખવતો નહિ. એને જણાવજે કે જો એ એની ભુલની ક્ષમા માંગવા રાજી હોય તો તેને દંડમાંથી મુક્તિ બક્ષવામાં આવશે. યાદ રાખજે; જરા સરખી પણ કડવાશ દાખવીશ તો નહિ તો પછી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

તારૂં શિર સલામત રહેશે કે કેમ એની મને શંકા રહે છે, સમજ્યો સલામત! અમરસિંહને જેટલો હું ઓળખું છું-એનો સ્વભાવ જેટલો હું પિછાનું છું તેના અર્ધા ભાગથી પણ તું જાણીતો નથી. એટલે જે કાંઇ કરે તે જોઈ વિચારીને કરજે.'

બસ થઇ રહ્યું. દુષ્ટ સલામતની ઇચ્છા પાર પડી. તેણે તરત જ એક હુકમનામા ઉપર દંડના રૂપિયા વસૂલ કરવાનો અધિકારી પોતે છે તથા અમરસિંહે તરત જ એ રૂપિયા આપવા, એવું લખી એના ઉપર શાહી મહોર લગાડાવી અમરસિંહ ઉપરનું પોતાનું વર્ષોજૂનું વેર લેવાની ધૂનમાં ને ધૂનમાં લશ્કરની ઘટતી વ્યવસ્થા કરી; અમરસિંહના આવાસ તરફ ધસી ગયો. તેની કેટલાં એ વર્ષોની મુરાદ આજે બર આવી હતી. અમરસિંહ તથા શાહેનશાહ વચ્ચે ભયંકર વિખવાદ કરાવનાર આડખીલીનું બીજ તેણે રોપ્યું હતું. અતિ પ્રસન્ન ચિત્તે તે અમરસિંહના મહાલય નજીક આવી લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૩મું

અમરસિંહ યુધ્ધે ચડે છે

અમરસિંહ પોતાના ખંડમાં બેઠો બેઠો વિચાર

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

કરી રહ્યો હતો એવામાં દરવાન અંદર આવ્યો અને એક સુંદર ચર્મ થેલીમાં બંધ કરેલો પત્ર અમરસિંહના હાથમાં મૂકી નમીને જણાવ્યું કે 'મહારાજ, સલામ-તખાંનો એક સંદેશવાહક આ પત્ર લઈ મહેલમાંથી આવ્યો છે. આ પ્રત્રના પ્રત્યુત્તરની અપેક્ષા સેવતો દ્વાર ઉપર ઊભો છે.' અમરસિંહે કોથળીમાં રહેલો પત્ર બહાર કાઢયો. એક વાર તે આખો પત્ર ધ્યાન-પૂર્વક વાંચી ગયો. ફરીથી એક વાર તે વાંચ્યો અને તરત જ ગુસ્સાથી રાતોચોળ થઈ ગયો. તેણે પત્રના ટુકડેટુકડા કરી નાંખ્યા અને પછી બોલ્યો 'દુષ્ટ સલામતને હું હવે એની શયતાનીયતાનો બરાબર બદલો આપીશ. આ બધી રમત એની જ છે. શહેનશાહને તેણે જ મારી વિરૂદ્ધ આટલી હદે ઉશ્કેર્યા હશે. જા, સંદેશવાહકને કહે કે આ પત્રનો ઉત્તર સમય આવે મળી રહેશે.' સલામતખાંનો સંદેશવાહક આ સંદેશો લઈ તરત જ મહેલ તરફ રવાના થઈ ગયો. ત્યાર બાદ થોડા જ સમયમાં સલામતખાં પોતાના ચુનંદા દસ–બાર અંગરક્ષકો લઈ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અમરસિંહના મહાલય તરફ આવતો અમરસિંહને પોતાના મહાલયના ઝરૂખામાંથી દૃષ્ટિગોચર થયો. એ પોતાના મહાલય નજીક આવી ગયો છતાં પણ તે પોતાના કમરામાં જ બેસી રહયો. મદાંધ સલામતખાંને મળવા એ બહાર ન ગયો. સલામતખાં જાતે તેની પરવાનગી લઇ તેના ખંડમાં આવી લાગ્યો; તે છતાં પણ તેના અભિવાદનને લગતો એક શબ્દ પણ તે બોલ્યો નહિ. શુન્યમનસ્કપણે પોતાને સ્થાન ઉપર બેસી જ રહયો. તેના ચહેરા પર ક્રોધની સ્પષ્ટ રેખાઓ અંકિત થયેલી હતી. તેને જોઇને સલામતખાં સાધારણ રૂક્ષતાથી કહેવા લાગ્યો: 'આપને બાદશાહ શાહાજહાંનનું મહોર લગાડેલું હુકમનામું મળી ગયું હશે જ. તમને મોગલેઆઝમ શાહજહાંનો રજમાત્ર પણ ભય નથી લાગતો? તમે અત્યાર સુધી તમારી મનમાની જ વાત કરતા રહયા છો. તેમ આ વખતે પણ તમે શહેન-શાહની મરજી વિરૂધ્ધ વર્ત્યા છો, તેથી બાદશાહ આપના તરફ અત્યંત નારાજ થયા છે. આપ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

જલદીથી દંડના રૂપિયા મારે હસ્તક સુપ્રત કરી બાદશાહની ક્ષમા યાચના કરો, નહિ તો તમારો જાન સલામત નથી.'

અમરસિંહ એકદમ ગુસ્સે થઇ બરાડી ઉઠયો, 'અમરસિંહનો દંડ? કોની તાકાત છે એ વસુલ કરવાની?'

સલામતખાં પણ કડકાઇથી બોલ્યો, 'શું તમને શાહી હુકમનામું નથી મળ્યું? શહેનશાહે તમારો દંડ કર્યો છે અને હું તે વસુલ કરવા આવ્યો છું. બોલો આથી વિશેષ કંઇ સાંભળવું છે?'

અમરસિંહ ગર્જ્યો, 'એ હુકમનામાના મેં ફાડીને ટુકડેટુકડા કરી નાંખ્યા; સમજ્યો સલામત! એવાં તો સેંકડો હુકમનામાં જોઇ નાખ્યાં. આ બધી જ તારી ચાલબાજી છે; હું બરાબર રીતે સમજું છું. ચિંતા ન કરીશ. હું તને એનો બદલો ગણી ગણીને આપવાનો છું. મારે પણ જોવું છે કે મારી પાસેથી તું કેવી રીતે દંડ વસુલ કરે છે? વિરાટનાં માપ તારા જેવા વામનો તો શું લઇ શકવાના હતા? આજે તું મારે ઘેર આવ્યો છે એટલે તને જીવતો જવા દઉં છું.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

રજપુતો ઘરે આવેલાની હત્યા કરતા નથી, સમજ્યો? નહિ તો અત્યારે જ તું તારી કરણીનાં કર્મફળ ચુકવતા અલ્લાના દરબારમાં પહોંચી ગયો હોત. તારે માટે કયામતના દિવસો ગણ્યાગાંઠયા જ રહ્યા છે. ચાલ, ચાલવા માંડ અહીંથી.'

સલામતખાં પોતાના સ્વરક્ષણની સર્વ તૈયારી કરીને જ આવ્યો હતો. પોતાની સાથે લાવેલા શાહી લશ્કરને એણે અમરસિંહના મહાલયની આજુ-બાજુ ગોઠવી રાખ્યું હતું. આથી તે પણ ખૂબ જ ગુસ્સાપુર્વક બોલ્યો, નાપાક કુત્તા! તને ભાન નથી કે તું આજે કોની અવહેલના કરી રહ્યો છે. બાદશાહ શાહજહાની તોહીન કરનારું અત્યાર સુધી તો વિશ્વમાં કોઇ જનમ્યું નથી; સમજ્યો! તારી વીરતાનો બધો જ ઘમંડ પળભરમાં ઊતરી જશે. આજે તને અને તારી સુંદર પુત્રી તારા બંનેને રસ્તે ઘસડતાં જો શહેનશાહ સલામત પાસે ન લઇ જાવું તો મારું નામ સલામત નથી. આટલું બોલવું પૂરું કરે તે પહેલાં જ એકદમ રાતાપીળા બનેલા

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અમરસિંહનો રાંકોડી પંજો તેના મુખ પર પડયો. એક, બે, અને ત્રણ ઝપાટામાં તો તેના મૂખમાંથી રક્તની ઉલટી થઇ ગઇ. અને જોશપુર્વક ધક્કો મારતાં અમરસિંહ બોલ્યો, 'હોજખના કુત્તા! તને ભાન નથી કે અમરસિંહ તારા જેવા દુષ્ટ મતિના યવનો માટે સાક્ષાત યમનો અવતાર છે. તારી મારી આગળ શું વીસાત છે? જલદી અહીંથી જા અને તારા શહેનશાહને કહે કે એની આખી શાહી ફોજ લઇ અમરસિંહ સામે ચાલ્યો આવે. આખરે એણે પણ બેમાઇની કરી. દગાબાજીની પ્રશાંત પ્રતિમા, દૂર થા અહીંથી, નહિ તો આ પળે જ તારૂં મસ્તક ધડથી જુદું થઇ જશે.'

પોતાનું મોઢું પંપાળતા અને નાકમાંથી નીકળતા રક્તસ્ત્રાવને રૂમાલ વડે રોકતા સલામતે અમરસિંહના ખંડની બહાર નીકળી એક સીસોટી વગાડી. સીસોટીનો અવાજ સાંભળતાં જ અમરસિંહના મહાલયની આજુબાજુ છુપાઇ રહેલા સેંકડો યવનસનિકો અમરસિંહના આવાસની આજુબાજુથી

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

'અલ્લાહ હો અકબર' ની ગર્જના કરતા દોડયા આવતા દેખાયા. અમરસિંહ પણ ચેતેલો જ હતો. તેણે પણ પોતાનો ભયસૂચક ઘંટ વગાડયો કે તેના ચુનંદા રાજપુત સૈનિકો શસ્ત્રસજ્જ થઇ મહાલય નજીક આવી પહોંચ્યા. બંને સેનાઓ વચ્ચે તુમુલ યુધ્ધ મચી ગયું. એ પણ બે હાથમાં બે લાંબી લાંબી તલવારો લઇને મહાલયની બહાર ઝડપથી આવી પહોંચ્યો હતો. તેની તલવાર જેના ઉપર પડતી તે તરત ધારાશયી થઇ જતો. તેણે મુગલ સૈનિકોમાં હાહાકાર મચાવી દીધો. ચોમેર ભીષણ હત્યાકાંડ મચી રહયો. જોતજોતામાં તો સેંકડો મોગલ સૈનિકો જમીન ઉપર ઢળી પડયા. કેટલાએ દિવસની યવનો વિરૂધ્ધની દાબી રાખેલી આગ આજે ભડકે ભડકે તેના અંતરમાં જલી રહી હતી અને એટલે જ જાણે આજે યવનોનો કાળ આવ્યો હોય તેમ તેઓ એની સમશેરના ઝપાટે કપાતા જતા હતા. અમરસિંહના સૈનિકો અમરસિંહના હાથે જ તાલીમ પામ્યા હતા.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

એટલે તેઓ પણ એના જેવા જ શૂરા હતા. ઉપરાંત પોતાના સ્વામીને આટલી વીરતાથી રણક્ષેત્રમાં ઝઝૂમતો જોઇને એમને પણ પૌરસ ચઢી આવ્યું હતું. તેઓ પણ પૂરી વીરતાથી દુશ્મનોનો સંહાર કરતા હતા. જેઓ મરતા હતા તેઓ મરતાં મરતાં પણ પોતાના મિત્રોને યવનોની હસ્તી મીટાવી દેવાનો પાનો ચઢાવતાં હતાં. સર્વ રાજપુતોને યવનો તરફ સખ્ત નફરત હતી, એટલે તેઓ સઘળા આજે એમના દીલની આગ બૂઝાવવા સંપુર્ણ નિર્દયતાથી યવનોની કતલ કરતા હતા. વીર અમરસિંહે તથા તેના વીર સૈનિકોએ દુશ્મનદળમાં કાળો કેર મચાવી દીધો દુષ્ટ સલામતખાં પોતાના સૈન્યની પાછળ ઉભો ઉભો આ યુધ્ધ નીહાળી રહ્યો હતો. જોતજોતામાં તો શાહી સૈન્યની કતલ કરી અમરસિંહ એકદમ સલામતખાં તરફ ધસ્યો.

સલામતખાં અમરસિંહને-પોતાના મૂર્તિમંત કાળને-પોતાની સમક્ષ ધસમસ્યો આવતો નીહાળી તરત જ અશ્વ ઉપર સવાર થઇ મહેલ તરફ ભાગ્યો. અમરસિંહે એને નાસતો જોયો કે તરત જ તે

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

જાતે પોતાના માનીતા અશ્વ અસ્પબર્જ ઉપર બેસી એની પાછળ પડયો.

શાહી મહેલના દ્વાર ખુલ્લાં હતાં. સલામત જલદીથી એની અંદર પેઠો. પાછળ અમરસિંહ 'કાયર હવે ભાગ મા: અહીં આવ તને! મારી તારાનો હસ્ત આપું. અહીં આવ કુત્તા!' એવી ગર્જના કરતો દોડયો. અમરસિંહની પાછળ એના સર્વ સૈનિકો પણ દાખલ થઇ ગયા.

દિવાનેઆમમાં બાદશાહ શાહજહાં બેઠોબેઠો પોતાના મંત્રીઓ સાથે રાજકાજ સંબંધી મંત્રણાઓ ચલાવતો હતો. પોતાની કિલ્લાની બહાર આવો હત્યાકાંડ મચી રહયો છે એનાથી એ સંપૂર્ણ રીતે બીનવાકેફ હતો. અને એટલામાં જ 'ખુદાવિંદ બચાવો, બચાવો, આ કાફરથી બચાવો?' એવી મરણપોક મૂકતો સલામત અને તેની પાછળ ખૂલ્લી રક્તટપકતી તલવાર લઇ દોડી આવતો અમરસિંહ તેની નજરે પડયો. બાદશાહ તત્ક્ષણ જ પરિસ્થિતિ પામી ગયો. દરબારમાં હાજર રહેલા શાહી સૈનિકો સલામતના

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

રક્ષાનું અર્થે દોડ્યા. પણ તેમાંના કોઇનામાં પણ અમરસિંહની વિદ્યુતગતિએ વીંઝાતી તાતી તલવારનો મુકાબલો કરવાની તાકાત ન હતી. પળવારમાં તો અમરસિંહના શબ્દો હવામાં ગુંજી રહયા, 'નાલાયક, કામી કુત્તા, લે ભોગવ તું તારી કરણીનું ફળ!' અને એણે હવામાં તલવાર વીંઝી. પળભરમાં તો તે સલામતખાંની જનોઇવઢ ઉતરી ગઇ. તુંબડાની માફક એનું મસ્તક ઉછળીને બાદશાહ શાહજહાંના સિંહાસન નજીક જઇ પડ્યું.

ધુંધવાયેલો અમરસિંહ એકદમ શહેનશાહ તરફ ધસ્યો અને પોતાની કેડે બાંધેલી રત્નજડીત સમશેર, જે એક વેળા શહેનશાહે અમરસિંહને પોતાના પ્રાણની કરેલી રક્ષા બદલ ભેટ આપી હતી, તે મ્યાનમાંથી કાઢી સીધી બાદશાહના તખ્ત ઉપર ફેંકતા કહ્યું, 'મતલબી મુગલ! તારા બંધુઓને મારી રાજગાદી હાંસીલ કરનાર તું તે શું મૈત્રી નીભાવવાનો હતો? લે તું તારો દંડ વ્યાજ સાહીત વસુલ કર.' બાદશાહ સાવધ હતો. તે સિંહાસન ઉપરથી સહેજ નીચો નમી ગયો અને વીર અમરસિંહે ક્રોધાવેશમાં ફેંકેલી એ પાણીદાર સમશેર અમૂલ્ય

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

મયુરાસન નજીક આવેલા સંગેમરમરના એક સ્તંભ ઉપર અથડાઈ. ભયાનક કડાકો થયો અને આરસનો નક્કર પત્થરનો એ સ્તંભ કડાક દઈને તુટી ગયો. બાદશાહ શાહજહાં તો જાન બચ્યો માની સીધો સિંહાસન પરથી ઉતરી પોતાના જનાનખાના તરફ ભાગ્યો. પરંતુ એટલી વારમાં તો શાહી સેનાનાં અન્ય સેનાનીઓ આવી લાગ્યા અને અમરસિંહને ઘેરી વળ્યા. અમરસિંહના વહાલસોયા રાજપુત સૈનિકો પણ આવી લાગ્યા હતા. ફરીથી ભયંકર સંગ્રામ મચી રહયો. અમરસિંહ તથા તેમના સાથીદારો મરવાનો નિર્ધાર કરીને જ લઢતા હતા. એક મરણિયો સોને ભારે એ ન્યાયે શાહી સેનાના કેટલાએ સેનાનીઓ ત્યાં કત્લ થઈ ગયા. તો પણ શાહી સેના સાગરથી વિશાળ હતી. તેની સામે ખાબોચીયા શી અમરસિંહની સેના તે કેટલું ટકી શકે?

શહેનશાહના મહાલયની અંદર અમરસિંહના પ્રિય સાથીદારો સર્વે એક પછી એક મરી પરવાર્યા છતાં પણ અમરસિંહ સંપૂર્ણ સ્વસ્થતાથી લઢતો હતો. અનાં અંગે અંગ ઉપર પડેલા અગણીત

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ઘામાંથી ચૂતું લોહી એના વસ્ત્રને હોળી ખેલતા કેસરભીનાં કોઇ રસીકવર જેવું બનાવી રહ્યું હતું. આજનો અમરસિંહ સામાન્ય દિવસના અમરસિંહ કરતાં સદંતર જુદો જ ભાસતો હતો. એનાં તે દિવસનાં યુધ્ધનાં વખાણ તો ઇતિહાસકારો પણ ગાઇ ગયા છે. શાહીસેનાને પણ આજે પોતાના એક વેળાના સેનાનાયકનું પાણી માપવાની તક મળી હતી. અમરસિંહની તલવારના એક સપાટે કેટલાયે મુગલ સૈનિકો 'યા ખુદા' બોલી તરફડી પડતા હતા. વનનો વનરાજ જેમ ત્રાડ નાંખી મૃગનાં ઝૂંડો પર કુદી પડી સર્વનાશનો આરંભ કરી દે તેમ અમરસિંહ વર્તી રહયો હતો.

એટલામાં જ હિંદના દૂર્ભાગ્યે અનેક વેળા જે હિંદના ઇતિહાસમાં બન્યું છે તેનું પુનરાવર્તન થયું! અંગ્રેજ સલ્તનતને જેમ અમીચંદ મળી ગયો હતો, અલ્લાઉદ્દીન ખીલજીને જેમ કરણઘેલાનો પેટબળ્યો હોવાથી ગામ બાળનાર માધવ મળી ગયો હતો, તેમ શહેનશાહ શાહજહાંને સુભાગ્યે એવો એક રાજપુત અમીચંદ મળી આવ્યો. એ હતો

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

અમરસિંહનો સાળો અર્જુનસિંહ! એને અમરસિંહના મૃત્યુ બાદ અમરસિંહની જાગીરના માલિક થવાની મોહિની લાગી હતી!

અમરહિંના સાળો અર્જુનસિંહ ફુટયો અને તે સાથે વીર અમરસિંહનું ભાગ્ય, ચંદ્રાવતીનું સૌભાગ્ય પણ ફુટવાની વેળા આવી. એ દુષ્ટ અર્જુનસિંહે અમરસિંહના પક્ષમાં હોવાનો ડોળ કરી, અમરસિંહની બરાબર પાછળ આવી, પીઠ પાછળથી હીચકારા નામર્દની માફક તલવારનો એક ઝાટકો માર્યો; અને એ એક જ ઘાએ અમરસિહ ધારાશયી થઈ ગયો. પીઠ પાછળના ઘાથી એ મર્યો. અને એ પણ એક દગાબાજ રાજપુતના હસ્તે! સામી છાતીએ તો એણે કેટલાએ ઘાવ પોતાના વિશાળ ઘાટીલા બદન ઉપર ફુલની વર્ષાની જેમ ઝીલ્યા હતા. અમરસિંહનું પૂણ્ય પરવારી ગયું. પોતાના સાળાને હાથે જ આખરે તે મરણ પામ્યો. તેના મૃતઃપ્રાય થયેલા શરીર ઉપર પણ જાણે વેર લેવું હોય તેમ સેંકડો યવનોની તલવારો તેના શરિરના રાઈ રાઈ જેવા ટુકડા કરવા હવામાં તોળાઈ રહી હતી.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પ્રકરણ ૧૪ મું

રાણી ચંદ્રાવતીનું અદ્ભુત પરાક્રમ

પરંતુ તે દરમ્યાન, અમરસિંહના મહેલમાં બીજી જ બીના બની રહી હતી. મહારાણી ચંદ્રાવતી અમરસિંહની વીરાંગના મહારાણી હતી. એને ખાત્રી થઇ જ ચૂકી હતી કે, દગાબાજ વિશ્વાસઘાતી યવનોના મહાલયની અંદર જઈ યુધ્ધ કરતો અમરસિંહ કોઇ પણ હિસાબે જીવતો પાછો ફરવાનો નથી. આથી એણે પોતાની કુળદેવીને પૂજી, ભગવાનની પ્રાર્થના કરી, હાથમાં સમશેર લઇ, રૂપરૂપના અંબાર સરખી દેવાંગનાનું રૂપ છોડી, રક્ત ટપકતી રણચંડીનું સ્વરૂપ ધારણ કરી, શાહી મહાલયના બુખારી નામના એક દરવાજામાંથી પુરૂષ પોષાક પરિધાન કરી અશ્વ ઉપર સવાર થઇ, કેટલાક અંગરક્ષકોને સાથમાં લઇ દુશ્મનોનો ભયંકર સંહાર કરતી અમરસિંહના શબની નજીક આવી લાગી હતી. અમરસિંહને ઘેરી ઊભેલા કેટલાય યવન સરદારો આ રણચંડીનું સ્વરુપ ધરી આવેલી શૂરી ક્ષત્રિયાણીને હસ્તે યમઘેર રવાના થઇ ગયા. પલકભરમાં

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

તો ચંદ્રાવતીએ પોતાના સ્વામીનું શરીર ઘોડાપર લઇ લીધું અને વિદ્યુતરેખાની ઝડપથી જે રસ્તેથી આવી હતી તે રસ્તેથી તુરત જ રવાના થઇ ગઇ શત્રુસેના આશ્ચર્ય સ્તબ્ધ બની જોતી જ રહી અને વીર અમરસિંહની વીર પત્ની ચંદ્રાવતી પોતાના સ્વામીના પવિત્ર શરીરને યવનોની ભ્રષ્ટતાનો ભોગ ન બનવાં દેતાં, અદ્વિતીય વીરતા દાખવી શત્રુઓની મધ્યમાંથી ઉઠાવી ગઇ.

વિ. સં. ૧૭૦૧ ના શ્રાવણ સુદ બીજ ને ગુરૂવારના રોજ વીર અમરસિંહે પોતાની પ્રચંડ વીરતા નો પરચો મોગલ શહેનશાહ શાહજહાંને બતાવી વિશ્વ ઉપરથી વિદાય લીધી. વીર નરપુંગવ આખરે ગયો!

કહેવાય છે કે બુખારા નામના જે દ્વારમાંથી ચંદ્રાવતીએ શાહી મહાલયમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. તે દ્વારતે સમય પછી હંમેશને માટે બંધ જ રાખવામાં આવ્યું હતું. કારણ કે કોઇ પણ એ દ્વારને ખોલવાની ચેષ્ટા કરતું તો અંદર રહેલા એક ભયાનક વિષધરના કાતીલ ડંખનો ભોગ બનતું. ચંદ્રાવતીના તે દિવસના પરાક્રમ બાદ એ દ્વાર છેક ઇ. સ. ૧૮૦૮ સુધી ખોલવામાં આવ્યુ ન હતું

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

પોતાના પતિના વિરોચીત અવસાન બાદ પોતાને પણ જીવીત રહેવાનું કશું પ્રયોજન નથી એમ વિચારી મહારાણી ચંદ્રાવતીએ પણ પોતાના વીર પતિની સાથે જ તે વેળાના રીવાજ મૂજબ સ્વર્ગે સંચરવા નિર્ધાર કર્યો. પોતાના સ્વામીનું શબ લઈ એ યમુનાકિનારે આવી. ચંદન કાષ્ટ મંગાવવામાં આવ્યા. મરતી વેળા પોતાને દગા-બાજીથી સંહારનાર અર્જુનસિંહ તરફ સખત તિરસ્કાર દાખવતા ભાવો વીર અમરસિંહના મુખ ઉપર દેખાતા હતા. સાથેસાથે એનાં નયનોમાં સંતોષની આભા પણ દેખાતી હતી. દુષ્ટ યવનોને એમની યવનતાનો પૂરેપૂરો બદલો આપ્યો છે, એ આત્મ-સંતોષથી એનું મૂખ ઝળકતું હતું. અંગેઅંગમાંથી રક્તસ્રાવ થયેલો હોવા છતાં પણ એના મૂખ ઉપર રજમાત્ર પણ ફીકાશ આવી ન હતી.

સ્વહસ્તે ચિતામાં અગ્નિ નાંખી ચંદ્રાવતી રજમાત્ર પણ વેદનાનો હુંકાર કાઢયા વિના ચિતા ઉપર ચઢી બેઠી અને પોતાના પતિના જે મસ્તકને નિરંતર પોતાના અંકમાં મુકી સંસારના સર્વ સુખો ભોગવતી એ જ મસ્તકને પોતાના અંકમાં લઈ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

સદેહે બળીને ભસ્મ થઇ, પોતાના પ્રિય પતિ સાથે આનંદની કેલી કરવા પ્રભુ દરબારે પહોંચી ગઇ.

અમીચંદ શા દગાબાજ-મામા શકુની શા સ્વાર્થપટુ—અમરસિંહના સાળા અર્જુનસિંહના શા હાલ થયા સાંભળવા વાંચક અધીર હશે જ! શહેનશાહ શાહજહાંને અમરસિંહના અવસાનથી ખૂબ જ દુઃખ થયું હતું. એ દુશ્મન હતો, પરંતુ દાનો દુશ્મન હતો! આથી તેણે અર્જુનસિંહ જ્યારે અમરસિંહના અવસાન બાદ રાજદરબારમાં ઉપસ્થિત થયો ત્યારે એને જાગીર આપવાને બદલે, એના જેવા નીચ, નાલાયક, દગાબાજ વિશ્વાસઘાતી, કે જેણે રાજ્ય-લોભની આશાએ સગા બનેવીનું ખુન કર્યું હતું તે હત્યારાને પ્રાણદંડ દેવાની આજ્ઞા કરી. અને તે પણ જેવી તેવીરીતે નહીં. એને જીવતો ને જીવતો દાટી દેવાની શહેનશાહ શાહજહાંએ શિક્ષા આપી

અમરસિંહના મૃત્યુ બાદ તેનો પુત્ર રામસિંહ નાગોરની ગાદી ઉપર આવ્યો. આજે અમરસિંહ તો જીવિત નથી. પણ એની આ યશગાથા સારાએ રજપુતાનાના ક્ષત્રિયોઓનાં ઇતિહાસમાં જીવિત છે. ઘેરેઘેરે એની યશ ગાથા હજુ આજે પણ ગવાય છે.

—સમાપ્ત—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ચિત્રપથ બાલ સાહિત્ય

પુસ્તક	રૂ. આ.
રાણી ચંદ્રાવતીના પરાક્રમો	૨–૦
વિદ્યાચતુર (શ્રી રતુભાઇ શેઠ કૃત) બુદ્ધિચાતુર્યવાળી જ્ઞાનથી ભરપુર ૪૮ બાલવાર્તાઓ	૩–૦
ટાગોરની બાલવાતો યાને ગપસપ	૨–૦
બીરબલની ચિત્રમય બાલવાતો	૩–૦
અદ્દભૂત કથાઓ	૧-૧૨
મૂરખલાલના પરાક્રમો....	૨-૧૨
બુદ્ધિનો બાદશાહ	૨-૧૨
ચરિત્ર રત્નો ભાગ ૧ લો	૨-૧૨

પુસ્તક	રૂ. આ.
ચરિત્ર રત્નો ભાગ ૨ જો ...	૨-૧૨
શક્તિ કથાઓ	૧-૧૨
ચતુર સુજાણ	૧–૮
ફતુભા ફાંકડાના પરાક્રમો	૧–૪
કીલુ અને વીંટીની શોધમાં	૨–૦
કવિ કાલિદાસની બાલવાતો ..	૨–૮
રાસ કોકિલા (બાલ ગીતો)	૦–૭
બાની વાતો	૨–૦
અક્કલ અજમાવો....	૨-૧૨
ખેલાડી	૩–૦

પુસ્તક	રૂ. આ.
મામાનું ઘર કેટલે ?	૨–૦
જનક દુલારી	૨–૦
આદમમિયાં	૧–[illegible]
બરફનું રણ	૨–૦
અમારાં ગીત (બાલગીતો)	૦–[illegible]
પાયલ બાજે (બાલગીતો)	૦–[illegible]
દાદાજીનું ડહાપણ	૨–૦
જય ગુજરાત....	૧–૪
બાટલીનો ભૂત	૩–૦
પરાક્રમી ભીષ્મપિતા	૨–૮

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar